

EDEL MONSEN • TORIL B. LYGSTAD

ÅARJELSAEMIEN: SIRI KRISTINA KAPPFJELL PÄIVIÖ JIĤ MAJA LISA KAPPFJELL

ÅARJELSAEMIEN

VAEGKINE 3

AAMHTESGÆRJAH 5.-7. DALTESASSE

ČalliidLágádus

**ČálliidLágádus – TjaelijiBerteme –
ForfatternesForlag**

Pb 140, NOV-9735:n Kárášjohka/Karasjok
Fanassjeddi, NOV-9845 Deatnu-Tana

post@forfatternesforlag.org
post@authorspublisher.org

Nehtebovre – Nettbokhandel:

www.gavpi.org

Daam bæjhkohtsem aajehtsvierhkielaaken
njoelkedassh vaarjelieh. Bæjhkohtæjjaj
jih reakta-aajhteri Leah sjiere reaktah dan
bæjhkohtæmman. Ij Leah dellie luhpie daehtie
gærjeste jieniedehtedh jallh nåhtadidh jeatjah
vuekiej mietie goh laake buerkeste.

Gærja lea boelhke learoevierhteraajroste
man nomme *Vaerine*, *Vaegkine jih Voenine*¹,
mij dan faagese dorjesovveme Saemiengiele
mubpine gieline, 1.-10. daltesidie. Lissine daejtie
12 learogærjide aaj lohkehtæjjabihkedasse
jih gielelierehtallemespielh bætieh, mejtie
ČálliidLágádusen nehtebiesne gaavna.

Learoevierhtietjaeljih lægan ČálliidLágádusen
redaktöörine Heidi Guttorm Einarsenie ektesne
noerhtesaemien learoevierhtieh dorjeme.
Learoevierhtide jis gærjine ČálliidLágádusen
hammoedæjjine Britt Hansenie ektesne
dorjeme.

Saemiedigkie Nöörjesne lea beetnehvierhtiej-
gujmie dåårjeme.

¹ Voene leses og forstås som *bygd* i dagens sørsamisk jfr. Bergsland/Magga, men *voene* betyr også *fjord* jfr. Vaapsten voene om Vefsnfjorden på Helgeland i Nordland. Vi har valgt å bruke *voene* om fjord i dette læreverket.

© ČálliidLágádus jaepien 2021

Hammoedæjja: Britt Hansen, TjaelijiBerteme

Diedtelamme: Interface Media

ISBN 978-82-8263-449-6

**Åeniedimmieh: b – bijjie/Bijjemes, v – vuelie/
vöölemes, g – gárroeh, o – æelkies, gs – gaskesne**

GUVVIEH:

Edel Monsen: åvtesæjroen åejvieguvvie jih onne
guvvie gs, 8v, 9v, 10gu jih bo, 11, 12, 13, 16, 21,
22, 24, 26, 29, 31, 34, 36, 38, 40, 41, 43, 44, 56,
57, 58b jih vgu, 59bgu, bgs, vgu jih vgs, 62, 66,
67o, 72bgu jih vgu, 73gsu, 74, 79, 81, 92, 93, 94,
95b, 96 gs jih v

Toril Lyngstad: 2-3, 10v, 14, 58vo, 59bo, 72vo, 73
gs, 76

Ann-Elise Vang: 59vo, 96b

Pål Lyngstad: 20, 67gu, 89, 95v

Per Sigmund Johansen: 25

Olmáivákki skuvla/Manndalen skole:
åvtesæjroen onne guvvie o, 8b, 9b, 42, 45bo,
72bo, 73b jih v

Siw Tuoremaa: åvtesæjroen onne guvvie gu

Maja Monsen: 45 (gaajhke jeatjah bo), 54

Pixabay: 59 bijjemes g, bijjemes o

Wikipedia: 59 vöölemes g, vöölemes o

Olve Utne: 31, 36, 41, 81, 89, 92

Are Halse: 38

Josefina Skerk: 43

Ina Theres Andrea Sparrock: 34, 40, 42

ILLUSTRASJOVNH:

Jorunn Løkvold: 6, 19, 23, 27, 36, 46, 47, 48, 50, 52,
53, 65, 69, 70, 75, 82, 83, 84

Britt Hansen/TjaelijiBerteme: 51, 61, 64, 85

Mihkku Solbakk/TjaelijiBerteme: kaarhte 32

Ávtebaakoe – Forord

Vaegkine 3 er en del av læremiddelpakken *Vaerine, Vaegkine jïh Voenine* som er et praktisk og temabasert undervisningsopplegg for elever med samisk som andrespråk i grunnskolen. Dette heftet dekker temaet dal, og er skrevet for deg som går på 5.-7. årstrinn.

I *Vaegkine 3* får du være med en gruppe elever fra Olmmáiváikki skuvla/ Manddalen skole som skal ha uteskole i dalen. Gjennom deres opplevelser og aktiviteter får du lære om natur og kultur i dalen og i skogen. Du får blant annet lære samiske stedsnavn, naturbetegnelser og om gårdsdrift og folketro. Du vil også kjenne igjen og få repetere noen av temaene fra *Vaegkine 1* og *2* dersom du har jobbet med disse heftene tidligere.

Heftet inneholder ulike typer tekster, sanger og varierte arbeidsoppgaver. Tekstene og oppgavene er laget med tanke på at dere elever har ulike forkunnskaper:

- er enklest og beregna på alle
- er litt vanskeligere (for samisk 2-elever og ekstra motiverte samisk 3-elever)
- utfordring (for samisk 1-elever og ekstra motiverte samisk 2-elever)

I læremiddelpakken inngår også plansjer, kort og spill og lærerveiledning. Lærerveiledningen og tilleggsmaterialet finnes på forlagets nettside.

Vi håper at heftet kan bidra til mange spennende og lærerike samisktimer både inne i klasserommet og ute i naturen.

Edel Monsen

Toril B. Lyngstad

Takk til ...

Takk til oversetterne og deres team som har tilrettelagt og oversatt den nordsamiske utgaven til sørsamisk. Det har vært spennende og lærerikt å samarbeide med dere.

Takk til Jorunn Løkvold, som har satt sitt preg på læreverket med sine fine illustrasjoner.

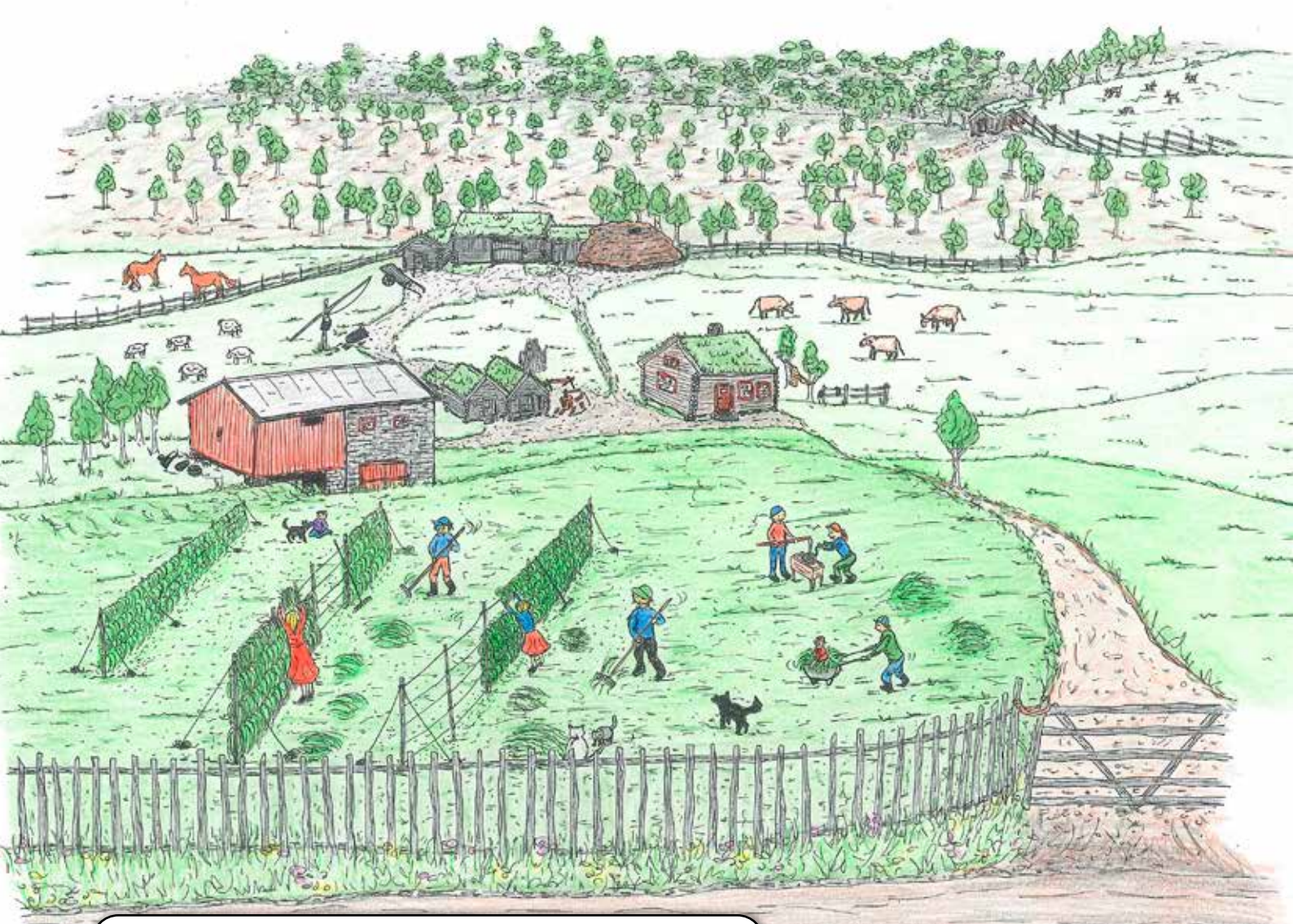
Takk til alle dere andre som på ulikt vis har vært med på å forme *Vaerine, vaegkine jïh voenine*: elever, foreldre og kollegaer på Olmmáiváikki skuvla/ Manddalen skole, Giellasiida - Samisk Språksenter i Olmmáivággi/Manddalen, Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune, Åge B. Pedersen, Idar Pedersen, Ingrid Johansen og Torleif Lyngstad.

Og sist men ikke minst: Takk til våre tålmodige familier.

SISVEGE

Innhold

ÅVTEGUVVIE: GAERTIENISNIE 6	AAMHTESI MIETIE LAAVENJASSH 48
Introduksjonsbilde: På gården	Temabaserte oppgaver
	– <i>Gaertienisnie</i> 48
LEAROEULMIEH 6	– <i>Mijjen jijtjemh gaertene</i> 54
Læringsmål	– <i>Moerh</i> 55
ÅVTEPRYÖVOE 7	– <i>Muerjieh</i> 57
Førtest	– <i>Sjædtoeh</i> 59
LOHKEMEBOELHKH LAAVENJASSIGUJMIE 8	– <i>Beapmoeh– jìh daalhkesesjædtoeh</i> 62
Lesetekster med oppgaver	– <i>Juvrh skåajjesne</i> 64
– <i>Vaagkan</i> 8	– <i>Ledtieh</i> 69
– <i>Tæjmoesoejkesje</i> 11	LOHKEMEBOELHKH JÌH TJAELEMEBARKOE 71
– <i>Beapmoebihkedassh</i> 12	Lesetekster med skriveoppgaver
– <i>Laavenjassh</i> 13	– <i>Miehtjieskuvle vaegkesne</i> 72
AAMHTSI MIETIE LAAVENJASSH 21	– <i>Miehtjieskuvle vaegkesne</i> 74
Temabaserte oppgaver	AAMHTSI MIETIE LAAVENJASSH 76
– <i>Maam vaegkesne darjodh</i> 21	Temabaserte oppgaver
– <i>Eatnemenlahtesh</i> 26	– <i>Læhkohtsvoeth jìh goerph</i> 76
SOPTSESE 30	– <i>Aalkoeviehkie</i> 77
Fortelling	DON, DAEN BÌJRE 80
– <i>Tjuedtjielidien! Vuelkiejidien!</i> 30	Litt av hvert
AAMHTESI MIETIE LAAVENJASSH 31	– <i>Njaalmeldh laavenjasse</i> 80
Temabaserte oppgaver	– <i>Gusnie? Datne vuajnah gusnie?</i> 81
– <i>Vaegkieh, vuemieh jìh vaajjah</i>	– <i>Alfabeetemojnestimmieh</i> 82
<i>Saepmesne</i> 31	– <i>Maadtoeladtjh</i> 84
– <i>Sijjienommh jijtjedh dajveste</i> 33	– <i>Tjaelieh SMS-bievnesem!</i> 84
– <i>Kultuvrehistovrije</i> 42	– <i>Stasjovnebarkoeh klaassetjiehtjelisnie</i> 86
LOHKEMEBOELHKH LAAVENJASSIGUJMIE 44	– <i>Raerhkieh substantijvide</i> 87
Lesetekst med oppgaver	– <i>Mij baakojde ij sjiehth?</i> 88
– <i>Holmenes mearoesaemien gaertene</i> 44	– <i>Njaalmeldh laavenjasse</i> 88
LAAVLOEH 46	– <i>Minngiegietjiesoptsestalleme</i> 89
Sanger	MINNGIEPRYÖVOE 90
– <i>Åvlan leah gåetiejuvrh</i> 46	Ettertest
– <i>Sieterem daajram</i> 47	BAAKOELÆSTOEH 92
– <i>Njåemele jìh riepìe</i> 47	Ordlister

LEAROEULMIEH/Læringsmål

- kunne lese enkle tekster om uteskole
- kunne fortelle om aktiviteter på leirplassen
- kunne svare på spørsmål og delta i samtaler om uteskole/temadager
- kunne skrive tekst til bilder og en tekst basert på egne opplevelser
- kunne kjenne igjen noen sentrale begrep om kulturhistorie
- kunne navn på noen bygninger og arbeidsredskap på gården
- kunne noen enkle ord og uttrykk om førstehjelp
- lære mange nye ord for blomster, trær og bær i skogen
- lære mange nye naturbetegnelser
- bli kjent med geografi og samiske stedsnavn i Saepmie
- lære mange nye samiske stedsnavn i egen region

Maam guvvesne vuajnah?
Soptsesth!

Maam guvvesne vuajnam...

ÅVTEPRYÖVOE / Førtest

- Manne mahtam ...

Muerjeh / Bær:

Juvrh / Dyr:

Lastemoerh / Lauvtrær:

**Vaegkien sjædtoeh /
Planter i dalen/skogen:**

Eatnemenlahtesh / Naturbetegnelser:

Ledtieh / Fugler:

Sijjenommh / Stedsnavn:

Maam vaegkesne darjodh / Aktiviteter i dalen:

Gaertienisnie / På gården:

Nomme: _____

Klaasse: _____

Biejje: _____

Vaagkan

Dæjstan, mietsken biejjien. Skuvlen gåetieveellesne Leah jijnjh stoerre voessh jih paantjh. Daenbiejjien gaajhkh learohkh jih lohkehtæjjah edtjeh miehtjieskuvlese. Dah edtjeh golme biejjieh miehtjieskuvlesne årrodh. Miehtjieskuvle lea bijjene Olmmáivaegkesne. Gåetieh ientjese tseegkesuvvieh.

Sindre, Elea, Oliva jih Jonas skuvlegåetieveellesne gaavneshjeh. Gaajhkesch dovnesch miehtjieskuvlese aavoedieh.

- Manne hâhkesjem mijjeh åadtjoejibie muerjeh tjöönghkedh, Sindre jeahta.
- Manne lyjhkem låavthgåetesne, dâllegealesne åeredh, Oliva jeahta.
- Manne aavodem åadtjodh johkeste dååpmehkem håagkodh, Jonas jeahta.
- Minngemes aejkien goh mijjeh vaegkesne, dle manne gueliem åadtjoejim, Jonas soptseste.
- Jih mijjeh laejpieh dâllegealesne bissimh, Elea mojjekten soptseste.

BAAKOEH

aavoedidh – å glede seg
edtjedh – å skulle
gööledh – å fiske
gåetiebeala – plassen rundt teltet/
gammen
gaavneshjidh – å treffes
hâhkesjidh – å håpe
miehtjie – natur/utmark
mietsken – i august
paantjh – utstyr
sirrie, særran – blåbær
skuvlegåetienvellesne – i skolegården

Vaagkan

Tjaktjegiesie. Olmmáivaegkien skuvlesne leah jijnjh stoerre voessh jñh paantjh skuvleveellesne. Daanbiejjien gaajhkh learohkh jñh lohkehtæjjah edtjeh miehtjieskuvlese vuelkedh. Dah edtjeh golme biejjieh miehtjieskuvlesne árrodh. Miehtjieskuvle lea bijjene Olmmáivaegkesne. Gåetieh ientjese tseegkesuvvieh.

Sindre, Oliva, Elea jñh Jonas skuvleveellesne gaavnesjeh. Gaajhkesch dovnesch miehtjieskuvlese aavoedieh.

- Aahka lea soptsestamme jijnjh sirrieh bijjene vaegkesne, Sindre jeahta. – Håhkesjem áadtjoejibie muerjeh tjöönghkedh.
- Mujhtiejidie minngemes aejkien goh limh vaegkesne? Golme jaepieh dan ávtelen goh smaavedaltesisnie veedtsimh? Dillie laepieh dällebealesne bissimh jñh laepide sirriejgumie byöpmedimh. Joekoen njaelkie, Elea soptseste.
- Jñh manne gueliem áadtjoejim, Jonas jis jeahta.
- Daan jaepien edtjijibie aalkoeviehkiem lieredh, jñh lohkehtæjja jeahta edtjijibie gaajhkh saemien muerjeh jñh moeri baakoeh lieredh - jñh muvth sjædtoeh aaj. Puh!
- Sirrieh, tsiehtsehthmuerjeh, jokngh, krijkh...
- Jñh såekie, raavnije jñh saalje, Svenne lissehte.
- Dovlen! Bussh bætieh!

BAAKOEH

aalkoeviehkie, -veahkan – førstehjelp
aavoedidh – å glede seg
gaavnesjidh – å treffes
håhkesjidh – å håpe
joknge, jokngese – tyttbær
krijke, krijkese – krøkebær
minngemes aejkien – siste gang
paantjh – utstyr
raavnije, raavnijasse – rogn
sæhtedh – å bringe, føre
seereldehtedh – å trøste
sirrie, særran – blåbær
såekie, såakan – bjørk
tjaktjegiesie, -geasan – høst-sommer
tsiehtsehthmuerjie, -muarjan – bringebær
saalje, saaljese – selje

Voesside busi gâajkoe goedtedieh. Lâavthgâetide jîh paantjide joe traktovren minngie-jârrijasse biejeme.

Traktovre edtja gâetiebealese paantjide saehtedh. Bussh bæjjese Olmmáivaegkien geajnoegietjien gâajkoe vuejeh. Debpane sietere gusnie muvth fievsieh, gâatetjh jîh stâapoeh. Debpede edtjeh jalkadahkese vaedtsedh. Dahkoe medtie göökte kilomeeterh vaedtsedh, jîh dah johkebealam bæjjese jalkadahkese vaedtsieh.

Gosse bæjjese jalkadahkese bâetieh, dle dam jalkadahkem vuejnîeh gosse dejtie lâavth'-gâetide tseegkedh. Dennie jalkadahkesne bâeries hæhtjoe jîh naan bâeries derhviegâetieh. Eah edtjh learohkh bâeries hæhtjosne âeredh, badth sijen Leah jîjtsh lâavth'-gâetieh mealtan gusnie edtjeh âeredh. Gosse gaajhkh lâavthgâetieh jîh liephbielieh tseegkeldihkie, dellie vâájnoe barre goh lâavthgâetievoenetje.

BAAKOEH

bîhkedidh – *å forklare*

deahpadimmie, deahpadæmman – *hendelse*

gâatetje, gâatatjasse – *små hus, hytter*

hæhtjoe, hæhtjose – *hytte*

liephbielie – *gapahuk*

sietere, sieterasse – *seter*

sijjenomme, sijjenommese – *stedsnavn*

stâapoe, stâapose – *hytte, stue*

tjöödtjestidh – *å stoppe*

Tæjmoesoejkesje

Låavthgætievoenetjisie lea stoeerre taavvele. Taavvalisnie leah tæjmoesoejkesje. Daesnie miehtjieskuvlen tæjmoesoejkesje:

Dæjsta	Gaskevåhko	Duarsta
08.00: Skuvlesne gaavnesjibie 08.30: Mijjeh bussine vaegkien gåajkoe vuelkiejibie. 09.00: Mijjeh jaalkadahkese vaedtsiejibie. Goh vaedtsieminie lohketæjjah sijjenommh bihkedieh jih soptsestieh. Jalkadahkesne: Mijjeh låavthgætciem jih liephbielie tseegkijibie. 11.00: Beapmoeh 12.00: Stasjovnelohkehtimie: A: Aalkoeviehkie miehtjesne B: Byjreslearoe	08.00: Aeredspeapmoeh 09.00: Stasjovnelohkehtimie: A: Byjreslearoe B: Aalkoeviehkie miehtjesne 12.00: Beapmoeh 13.00: Gaachtjeme: – gierkiestafehte, dållem biejjibie tjaetsiem viedtjijibie jnv.	08.00: Aeredspeapmoeh 09.00: Mijjeh låavthgætciem sjeakoejibie jih jijtjemh voesside tsagkijibie. 10.00: Lohkehtimie: Geologije 11.30: Beapmoeh Mijjeh låavthgætciem tseagkaridie skælkoejibie jih sjeakoejibie. 13.00: Bussi gåajkoe vaedtsiejibie. 14.00: Bussh baaastede skuvlese vuejeh.
16.00: Gaskebiejjhbeapmoeh	16.00: Gaskebiejjhbeapmoeh	
Liegkedibie jih staaakedibie 19.00: Noereskuvle staaakedæmman böorie 20.00: lehkedsbeapmoeh Haegriekrovnekraavhtsem voessijibie 22.00: Åarajibie	Liegkedibie jih staaakedibie 19.00: Maanaskuvle laavlojevuesiehtæmman böorie. 20.00: lehkedsbeapmoeh Paannelaejpieh jurjiehtibie. 22.00: Åarajibie	

BAAKOEH

bievnestaavvele, -taavvelasse – oppslagstavle
byjreslearoe, -learose – miljølære
dållem biejedh – tenne ild
aalkoeviehkie, aalkoeveahkan – førstehjelp
sjeakodh – å rydde
skælkodh – å ta ned
Liephbielie, liephbealan – gapahuk
tseegkedh – å sette opp
viedtjedh – å hente

Haegriekrovnekraavhtse (gaaktsasidie)

- 1 lijtere tjaetsie
- 1 lijtere haegriegernieh
- 1 lijtere mielhkie riekte govseste (jallh h-mielhkiem)
- 1 bustetje saelhteste

1. Voessjh tjaetsiem.
2. Lissehth haegriegernieh jïh mielhkiem.
3. Baajh luhkie minuhth doeltedh.
4. Lissehth saelhteste.
5. Byöpmedh dïjnehkigujmie, kaneeline jïh voejine.

Sirrieh laeipiej nelnie

- 2 tjahtah reenskeldihkie sirrieh
- 0,5 tjahta dïjnehkistie
- Jis sïjhth söokes sirrieh:
- 1 paahke plaave gilmehtimmie-jaavvojste

1. Bïejh gilmehtimmie-jaavvojste dïjnehki sïjse jïh pleenth.
2. Bïejh dïjnehkh sirride jïh firresth.

Njoktjelaepieh

- 7,5 dl Møllerens kornbrød-jaavvoeh (medtie 0,5 tjahta)
- 10 dl jaavvoeh
- 1 pk gejhkiejeestere
- 1 bustetje saelhteste
- 2 busth sæjrohpe
- 2 busth åljah
- 7,5 dl tjaetsiem

1. Sjøavohth jaavvoeh, gejhkiejeesterem jïh saelhtieh stoerre gaaran.
2. Gurhkh liene tjaetsiem, åljam jïh sæjrohpem gaaran.
3. Sjøavohth eensilaakan jïh lissehth vielie jaavvoeh jis daerpies.
4. Baajh daajjem sjïdtedh.
5. Darjoeh plïehtje laeipieh. Man jissiehtåbpoe laeipieh, dle njaelkebe laeipieh.
6. Bissh laeipide paannesne jallh dällen bijjelen.

Mujhtieh daamtaj laeipide jårrehtidh.

1. Reaktoe jallh b  ajhtode?

Fakta eller fleip?

		Saatnan	Båajhtode
1.	Miehtjieskuvle g��jrege.	L	H
2.	Miehtjieskuvle lea Olmmáivaegkesne.	��	E
3.	Learohkh miehtjieskuvlesne njieljie biejjieh.	A	L
4.	Learohkh miehtjieskuvlese aavoedieh.	D	I
5.	Learohkh edtjeh l��avthg��etine ��eredh.	A	E
6.	Skuvleveellesne tjengkerem tjiektjedieh.	L	G
7.	G��o��hsijjesne stoere v��nhtse.	U	O
8.	Miehtjieskuvle lea d��ejstan biejjeste duarstan beajjan.	A	E
9.	Dah edtjeh mearosne g��oledh.	V	H
10.	Miehtjieskuvlesne d��llem biejjieh.	T	L
11.	G��etieh jalkadahkesne.	I	A

Jis riektes bokstaavh tj  o  nghkh, dellie saemien sijjienommem Olmm  ivaegkesne gaavnh:

Hvis du samler riktige bokstaver,
finner du et samisk stedsnavn i Manndalen:

Maahtah daaroen nommem tjaeledh?

Kan du oversette navnet til norsk?

2. Lohkh lohkemeboelhkem *Vaagkan* jñh njaalmeldh gyhtjelaside vaestedh.

Les *Vaagkan* og svar muntlig på spørsmålene.

1. Mah skuvleveellesne?
2. Gåabph learohkh leah vuelkieminie?
3. Gosse gåetieh tseegkesuvvieh?
4. Man gellie biejjieh edtjeh miehtjieskuvlesne årrodh?
5. Maam Oliva lyjhkoe miehtjieskuvlesne darjodh?

1. Man åvteste dan jijnjh voessh jñh paantjh skuvlen gåetieveellesne?
2. Gusnie Olmmáivággi lea?
3. Maam Sindren aahka lea soptsestamme?
4. Maam Elea ovtetje miehtjieskuvlen bijre soptseste?
5. Maam maanaskuvlen learohkh edtjeh daan jaepien miehtjieskuvlesne lieredh?
6. Guktie olmmáivaegkien gåajkoe vuelkieh?

7. Man gellie kilomeeterh gåetiej gåajkoe vaedtsedh?
8. Maam lohkehtæjjah soptsestin goh veedtsin?
9. Mah dennie jalkadahkesne?
10. Gusnie learohkh edtjeh åeredh?

Maahtah gihtjemebaakoeh?

Mennie mieresne tsåahka? –

Hvilket klokkeslett?

Gellie? – *Hvor mange?*

Gåessie? – *Når?*

Gusnie? – *Hvor?*

Gåabph? – *Hvor hen?*

Guktie? – *Hvordan?*

Guhth? – *Hvilken?*

Maam? – *Hva?* (objekt)

Mejnie? – *I hva?* (flertall)

Magkere? – *Hva slags?*

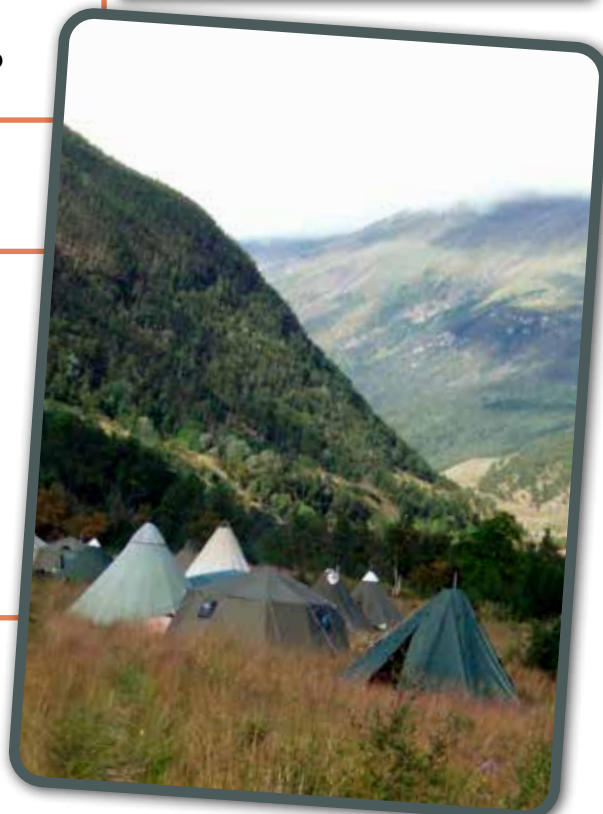
Mannasinie? – *Hvorfor?*

Misse? – *Til hva?*

Mesnie? – *I hva?* (entall)

Mah? – *Hva?*

Mij? – *Hva?*

3. Datne edtjh tjaaleldh dejtje gyhtjellasse vaestiedidh. Vaestedh ellies raajesigujmie.

Svar skriftlig på spørsmålene til teksten. Svar med hele setninger.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

8. _____

9. _____

10. _____

4. Rontestidie jñh soptsestidie

Tenk over og snakk sammen!

1. Mejtie saemien sijjienommh dov dajvesne?
2. Maehtiejidie muvhth nommh bihkedidh?
3. Mij lea saajve? Mejtie saajvi bijre dijen dajvesne govleme?

5. Gïelelaavenjassh

Språkoppgaver

- a) Smaarehgïelh
Dialektforskjeller

Dennie tjaalegisnie leah baakoeh, baakoehammoeh jñh raajesh nuhtjesovveme mah guvlieh gaske jñh noerhte åarjelsaemien dajvese. Mejtie baakoeh, baakoehammoeh, raajesh gaavneme mejtie eah leah jïjtjedh smaaregisnie? Tjælieh baakojde tabellèse jñh lissiehtidie vielie baakoeh/raajesh gosse tjaaleginie barkijidie.

Tenk over og snakk sammen:

I dette heftet har forfatterne brukt ord og uttrykk som er vanlige i nordre og delvis midtre sørsamisk dialektområde. Har dere funnet noen som dere ikke bruker i egen dialekt?

Skriv ordene i tabellen, og legg til flere ord/uttrykk etter hvert som dere jobber videre i heftet.

NARRA

NÅRROE

NÅRRA

NADDA

Noerhte jaarjelsaemien	Jijtjen smaarege	Åarjel jaarjelsaemien
<i>nårroe</i>		

b) Tjaelieh riektes gihthjemebaakoeh. Vuartesjh 14.:dinie sæjrosne.

Sett inn riktige spørreord. Se på side 14.

_____ mijjen låavthgåetie?
 _____ lea plaave voesse?
 _____ tjoeveribie åarajidh?
 _____ vearelde jååktan lij?
 _____ d'ihthe jeehti?
 _____ dan nomme lea?

_____ datne aavodh?
 _____ biejjide gåetide vuelkieh?
 _____ dahkoe vualkah?

c) Tjælieh ektiedimmesbaakoeh.

Lag sammensatte ord.

síjje	→ barkoe	dæhkiebarkoe
dæhkie	→ nomme	síjjenomme

geajnoe	soejkesje	_____
tæjmoe	gietjie	_____
iehkeds	sijjie	_____
gööth	beapmoe	_____

aalkoe	tekste	_____
miehtjie	viehkie	_____
skuvlen	skuvle	_____
lohkeme	veelle	_____

d) I samisk finnes ikke preposisjonene *i*, *på*, *til* og *med* slik som i norsk.

Bruk leseteksten til hjelp, og finn ut hvordan man sier dette på samisk:

i dalen	_____
til dalen	_____
med buss	_____

6. Kroessebaakoeh

Kryssord

a) Ohtsedh vaestiedassh miehtjieskuvlen tæjmoesoejkesjisnie 11.:s sæjrosne.

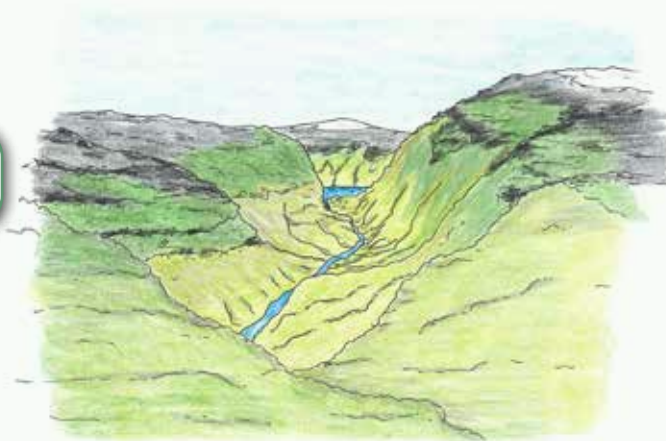
Finn svar på oppgavene i uteskoletimeplanen på side 11.

1													
		2											
		3											
		4											
			5										
		6											
7													

1. Mij biejjide edtjeh gaajtjedh?
2. Dæjstan tsåahka 11.00 leah
3. Dæjstan jih gaskevåhkoen tsåahka 22.00 dellie
4. Gaskebiejjhbeapmoej mænngan dæjstan jih gaskevåhkoen dellie stååkedibie jih
5. Duarstan tsåahka 14.00 bussh vuejeh.
6. Mij biejjide learohkh geologijen bijre lierieh?
7. Gaskevåhkoen iehkedsbeapmoeh?

Tjoevtenjebaakoe:

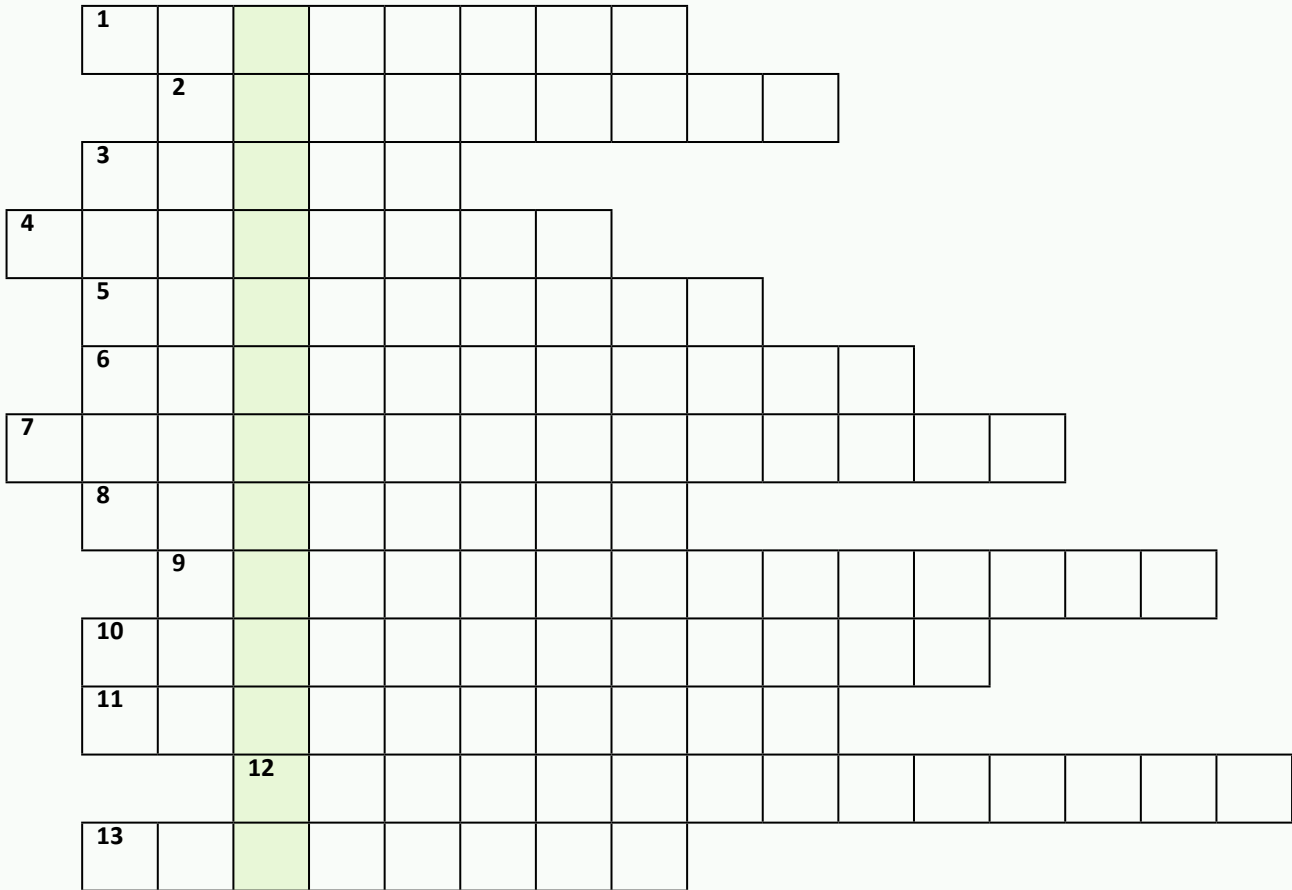
Løsningsord:

b) Ohtsedh vaestiedassh lohkemeboelhkeste jñh miehtjieskuvlen tæjmoesoejkesjistie luhkievoestes sæjrosne.

Finn svar på oppgavene i leseteksten og i uteskoletimeplanen på side 11.

1. Dæjstan tsåahka 11.00 lea	8. Gåessie learohkh edtjieh gaskebiejjbeapmoeh byøpmedidh...
2. Dæjstan jñh gaskevåhkoen tsåahka 22 dellie	9. Dæjstan jñh gaskevåhkoen tsåahka 20.00
3. Man gellie biejjieh leah learohk miehtjieskuvlesne?	10. Gåessie stasjovnelohkehtimmie lea dæjstan?
4. Gåessie aeredsbearpmoeh?	11. Mij biejjide leah paannelæjpieh iehkedsbearpmojne?
5. Mij bearjadahken aamhtese tsåahka 10.00?	12. Gaskevåhkoen lea gaahtjeme. Maam dellie darjodh?
6. Gaskevåhkoen, gaskebiejjhbeapmoej mænngan dellie og stååkedibie.	13. Learohkh tjoeverieh gåetiebealam åvtelen gåetide vuelkieh.
7. Gusnie learohkh edtjieh åredh?	

Tjoevtenjebaakoe lea aamhtese mij lea tæjmoesoejkesjisnie:

Løsningsordet er et tema som er på timeplanen:

7. Maam vaegkesne darjodh

Aktiviteter i dalen

- a) Magkeres barkoeh jih maam miehtjieskuvlesne darjodh?
Biejh sievem daaroen raajesijstie saemien raajesidie.

Hva slags arbeid og aktiviteter kan vi ha på uteskole i dalen?

Sett strek mellom norsk og samisk uttrykk som betyr det samme.

Maam vaegkesne darjodh?

sette opp lavvo

hente vann

plukke bær

tenne bål

slukke bål

gå på tur

hente ved

grille pølser

plukke blomster

ta ned lavvo

goenvh bïssedh

muerjïeh tjöonghkedh

gåetiëm tseegkedh

moerh veedtjedh

tjaetsiëm veedtjedh

dällem biejedh

låavthgåetiën tseagkerh skælkodh

dällem jamhkelidh

gubpene joëm vaadtsehtjïdh

blämmah tjöonghkedh

- b) Magkeres barkoeh miehtjieskuvlesne?
Biejh sievem vierpeste sjiehteles substantijvese.

Hva slags arbeid og aktiviteter kan vi ha på uteskole i dalen?
Tegn strek mellom verb og substantiv som passer sammen.

Maam maehtiejibie vaegkesne darjodh?

dållem

biejedh

dållem

tseegkedh

låavthgåetiem

tjööngkedh

muerjieh

tseegkedh

plåamsterh

tjööngkedh

fievsesne

minnedh

liephbieliem

viedtjedh

tjaetsiem

jamhkelidh

8. Tjælieh raajesem fierhten gâvvan.

Skriv en setning til hver tegning.

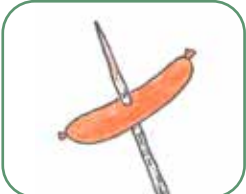

Manne edtjem ... – Jeg vil ...
Manne sïjhtem ... – Jeg vil ...
Manne lyjhkem ... – Jeg liker ...

Manne provhkem ... – Jeg bruker ...
Manne tjoeverem ... – Jeg må ...
Manne edtjem ... – Jeg skal ...

9. Tjælieh raajesem fierhten gávvan.

Skriv en setning til hvert bilde.

10. Mah b ajhtode daej raajesigujmie?

Hva er feil i disse setningene? Sett kryss over verbet som er feil, og skriv et verb som passer bedre p  linja ved siden av.

Mijjeh provhkijibie d llem veedtjedh. _____

Mijjeh provhkijibie moerh sjeakodh. _____

Mijjeh provhkijibie tjaetsiem johkeste m nnedh. _____

Mijjeh provhkijibie muerjeh tseegkedh. _____

Mijjeh provhkijibie pl amsterh bisseth. _____

Mijjeh provhkijibie vaegkesne ts hkijehtedh. _____

Mijjeh provhkijibie fievsesne sk elkodh. _____

Mijjeh provhkijibie johkeste guelieh bihedh. _____

11. Tjaelieh maam datne vaegkesne jallh sk ajjesne darjoeh.

Skriv hva du bruker   gj re n r du er i dalen eller i skogen.

Sk ajjesne / vaegkesne manne ...

12. Eatnemenlahtesh

Naturbetegnelser

a) Biejh riectes sievem daaroen eatnemelahtesijstie saemien eatnemenlahtesidie.

Tegn strek mellom norske og samiske naturbetegnelser som betyr det samme.

stilleflytende,
dypt parti i elv

rennende
kilde

lon,
stilleflytende
elvestrekning

foss

sovvene

vealma

aajehjohke

garse

durrie

johkegaske

njaemie

skaajjie

liten dal/slette
i høyfjellet

landet
mellom
to elver

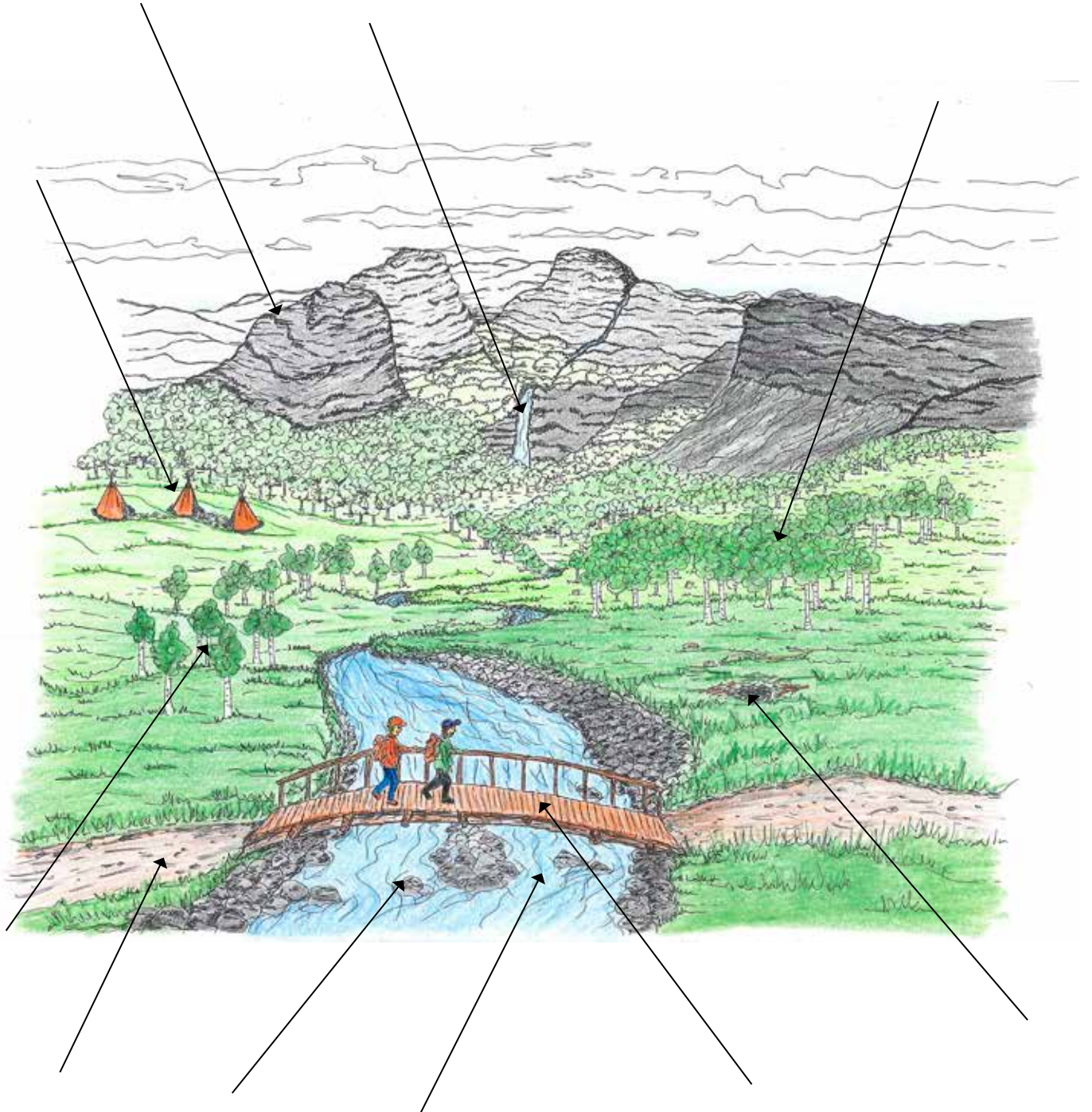
skog

skar, dal
mellom fjell

b) Tjælieh baakojde riektes sæjjan.

Skriv ordene på riktig sted.

JOHKE - VAERIE - BAALKA - GÅETIEH - GARSE
PRUVVIE - MOERH - IENTJE - QIERKIE - BOELTE

c) Baakoegærjalaavenjasse: Tjaelieh saemien baakojde. Tjaelieh dovne aktengierties nominatijvese j̄ih illatijvese. Nuhtjh baakoegærjam viehkine.

Ordbokøvelse: Skriv ordene på samisk. Skriv dem både i entall nominativ og illativ.

Bruk ordliste til hjelp.

Nominatijve

Illatijve

slette

fjellpass

elv

vid dal med skog

kulp

potetåker

lite fjell, knaus

land mellom to elver

d) Juekieh bokstaavide guktie eatnemenlahtesh vååjnoeh.

Del opp bokstavene slik at naturbetegnelsene kommer fram.

JOHKEVAERIEBAALKAAERNIEGARSEPRUVVIEMOEREËENTJEGIERKIESKÅAJJE

13. Jarkosth!

Oversett!

a) Tjælieh daaroen:

Skriv på norsk:

Maanah skåajjesne stååkedieh.

Manne edtjem sovvenisnie håagkodh.

Hæhtjoe johkegaskesne.

Mijjeh edtjijibie garsen gåajkoe vaedtsedh.

b) Tjælieh saemien:

Skriv på samisk:

Potetene er i åkeren.

Jeg skal plukke bær.

Om høsten henter vi sauene fra utmarka.

Barna plukker bær på enga.

Tjuedtjelijdien! Vuelkiejidien!

Bijjene Olmmáivaegkesne sijjie man nomme Nikkulavustealli. Dennie sijjesne staellie, jìh dejbeeli almetjh provhkin suejniejgumie debpene barkedh.

Giesie-iekeden Nikkulavu jìjtse baernine ektesne, Håkon, debpene, suejnieh tjoehpeminie. Goh ligan suejnieh abpe biejjem tjoehpeme, dellie lastegåetiem tseegkigan jìh dan gåatan tjaangigan åarajidh. Håkon jìjtje soptsestamme guktie jìjjen sjìdti:

Jìjjen fahkajim goh nìejten gielem gåetien bealesne govlim: «Tjuedtjelijdien! Vuelkiejidien!» Jeehti. Aalkoevisnie idtjim seatedh, vïenhtim lim nìekedamme. Mohte goh mubpien aejkien seamma gielem govlim, dellie tjuedtjelijem jìh olkese veedtsim vuartasjidh. Idtjim maa manne guhtem gænnah vuejnieh jìh hierkie raeffesne jalkadahkesne lij lovvesjeminie. Manne dan bådherim, mohte gåatan viht tjaangim edtjim åeredh. Aehtjie lij annje åerieminië, idtji mah dïhte gænnah maam govleme jìh ånnetji mænngan manne aaj viht nahkestim.

Dellie vihth seamma gielem govlim, mohte daelie tjarkebe govli jìh govli goh raaktan måeresne lij:

«TJUEDTJELIDIEN! VUELKIEJIDIEN!»

Manne hïerpim, dallah aehtjiem gåaskoelim.

Goh aehtjie govli daam maam leam govleme, dellie jeehti månnoeh tjoeverimen darjodh guktie gielem monnem stilleme. Månnoeh aehtjeh tjuedtjelijem jìh Čearpmat-ientjese veedtsimen.

Mubpien biejjien gosse gåetide vaedtsieminië, dellie gierkievjremem vöjnjimen mij dan jìjjen vaeriem våålese. Stoere gierkieh lin gahtjeme daagkoe gogkoe monnen gåetie lij.

Gaaltje: Mikalsen, Magne: *Håkon Salo*. I: Årbok for Nord-Troms 1977. (Tekste lea jarkoestovveme, åeniedovveme jìh sjehtelovveme.)

BAAKOEH

bådheridh – å forundre seg
dallah – straks, med en gang
faahketji – plutselig
gierkievæjroe – steinras
gåaskodh – å vekke
gaavnesjeh – å møtes
jalkadahkesne – på sletta, i terrenget
lastegåetie – provisorisk lavvo av bjørkegreiner med løv
lovvesjidh – å hvile (om dyr)
nìekedidh – å drømme
pliehtje – flat
seatadidh – å bry seg
sirtedh – å flytte
sjìdtedh – å skje
slåahte – slåtte
tjuedtjelijdien! – stå opp, dere to!
tjöödtjehtidh – å stoppe
vuelkieh! – dra!

AAMHTESI MIETIE LAAVENJASSH

Temabaserte oppgaver

14. Vaegkieh, vuemieh j̄ih vaajjah Saepmesne

Daler i Saepmie

a) Daajrah daj vuemiej, daeliej j̄ih vaajjah saemien nommh? Nuhtjh baakoelæstoem viehkine. Gaaltije: Statens kartverk

Vet du hva dalene heter på samisk? Bruk ordlista til hjelp. Kilde: Statens Kartverk

Bienjedaelie

Grasvassdalen (Bjørnør)

Lyjmededaelie

Funäsdalen (Härjedalen)

Sieterdaelie

Åbjördalen (Nordbindalen)

Skaarhpdaelie

Skalmodal (Vilhelmina)

Kraesievaajja

Limingdalen (Nordli)

Skalma

Skarpdalen (Tydal)

Diedtjienvuemie

Seterdalen (Røyrvik)

Herjedaelie

Lybekkdalen (Røyrvik)

Älvdaelie

Tännaldalen (Härjedalen)

Feelpenthvuemie

Härjedalen (Härjedalen)

Väellerenvuemie

Storfjellingdalen (Grane)

Teannadaelie

Älvdalen (Älvdalen)

Raarvihke

- b) Rontestidie j̄ih soptsestallijdie! Man gellie ovmessie saemien nommh vaegkide, vuemide, vaajjide j̄nv. dijjeih gaavneme? Mannasinie nimhtie vienhth?

Tenk over og snakk sammen!

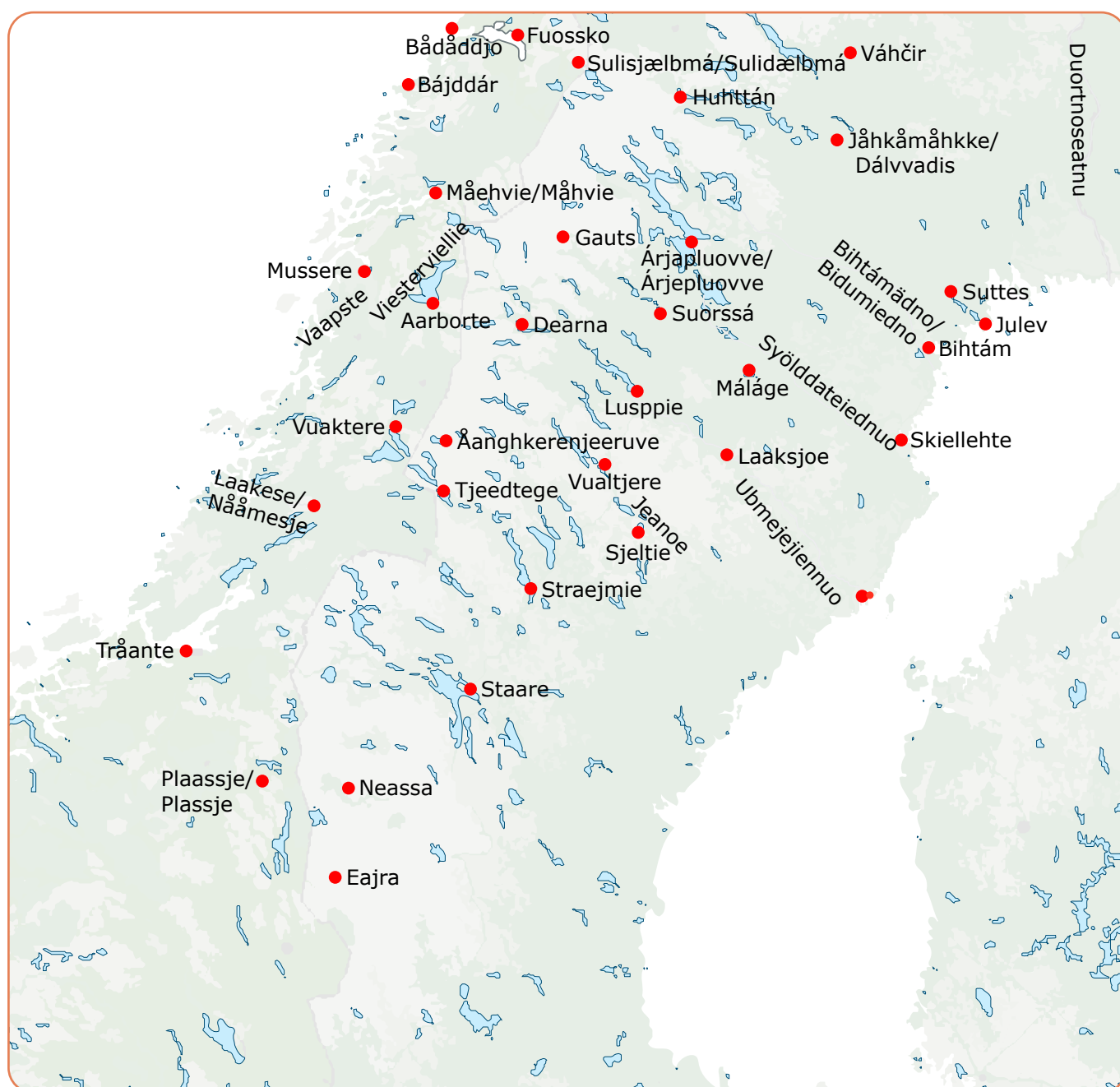
Hvor mange ulike ord for dal har dere funnet på samisk? Hvorfor er det slik, tror du?

- c) Daajrah gusnie vaegkieh, vaajjah, daelieh, vuemieh, durrieh, voemesjh j̄nv. Leah? Klaeredh j̄ih tjaelieh.

Nuhtjh kaarhtem, www.norgeskart.no viehkine.

Vet du hvor dalene er? Fargelegg noen av dalene på kartet og skriv navnene.

Bruk et kart, for eksempel på www.norgeskart.no, til hjelp.

15. Sijjienommmh jïjtjedh dajveste

Stedsnavn i ditt eget område

a) Dåehkiebarkoe:

Man gellie saemien sijjienommmh jïjtjedh vaegkijste, vaajijste, daelijste, vuemijste, durrijste, voemesijstie gaavneme?

Nuhtjijidie kaarhtem jïh lohkehtæjjide, eejhtegidie, aahka gon aajjide jïh jeatjah maadtoeladtjide gihtjijidie jïh tjaebpies læstoem darjoejidie:

Gruppeoppgave: Hvor mange samiske stedsnavn finner dere i dalene på hjemlassen, eller i egen region? Bruk kart og spør lærere, foreldre, bestemødre, bestefedre og andre slektninger.

Lag ei pen liste:

Saemien sijjienommmh

b) Oktegh barkedh:

Goerehth saemien sijjienommmh mejtie tjaaleme. Man gellie ovmesseie eatnemenlahtesh datne sijjienommine gaavnh? Maam sijjienommmh vuesiehtieh? Tjaelieh sijjienommide, eatnemelahtesidie jïh guktie maehtiejibie dejtie guarkedh tabellese.

Individuelt arbeid:

Undersøk de samiske stedsnavnene du har skrevet. Hvor mange ulike naturbetegnelser finner du i navnene? Hva kan navnene fortelle om stedene? Skriv stedsnavn, naturbetegnelser og betydning i tabellen under.

Kraesievaajja

Stedsnavn	Naturbetegnelse	Betydning
<i>Kraesievaajja</i>	<i>vaajja</i>	<i>senkning over et fjell, lite skogløst dalstrøk oppe i fjellet</i>

c) Nuhtjh laavenjassem 14 a) vuesiehtimmine.

Bruk oppgave 14 a) som eksempel.

1. Tjaelieh saemien sijjienommh jïjtjedh tjïelteste dan gârroeh kolonnese.

Skriv samiske stedsnavn fra egen region på linjene i venstre kolonne.

2. Tjaelieh daaroen sijjienommh âelkies kolonnesne, mohte mujhtieh ih edtjh nommh tjaeledh mah ektesne sjehtieh.

Skriv de tilsvarende norske navnene i høyre kolonne, men husk at du ikke skal skrive navn som hører sammen ved siden av hverandre.

3. Baajh jeatjah learohkem riïktes nommh biejedh.

La en medelev koble sammen de riktige navnene.

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

16. Haepkine vaegkeste vaagkan girtedh

Helikoptertur fra dal til dal

Mijjeh vaegkeste
vaagkan giertijbie.

- a) Datne åadtjoeh haepkine vaegkeste vaagkan girtedh. Datne jijtjedh gåeteste vualkah jih jijtje åadtjoeh veeljedh gåabph girtedh. Veeljh sijjeh gubpene sijhth minnedh. Tjaelieh guktie nommh iktemearan bætieh. Nuhtjh kaarthem viehkine jis daarpesjh.

Du får reise på helikoptertur fra dal til dal. Dere starter på hjemplassen din, og du får lov til å bestemme hvor dere skal reise. Velg steder dere er innom på turen, og skriv navnene i riktig rekkefølge. Du kan bruke et kart til hjelp hvis du trenger det.

1. Aalkove: _____	6. _____
2. _____	7. _____
3. _____	8. _____
4. _____	9. _____
5. _____	10. _____

- b) Göökte learohkh ektesne barkijægan: Soptsesth jijtjedh haepkiefaladimmien bijre jeatjah learoehkasse: Gusnie minnih? Maam darjoejih? Mejtie jijjedih?

Muntlig paroppgave: Fortell om turen din til en medelev.
Hvor var du? Hva gjorde du? Overnatta du?

Manne Raarvihkesne
orreme, jih dælie leam
Snåasese girtieminie.

17. Tjielth

Kommuner

GAALE/GAALOE

PLAASSJE

Daesnie naan tjielth jaarjelsaemien
dajvesne:

LUSPIE

LİKSJUO

Her er navn på noen kommuner i sørsamisk
område:

STRAEJMIE

AARBORTE

Daesnie naan tjielti daaroen nommh:

Og her er de tilsvarende norske navnene:

STORUMAN

STRÖMSUND

HATTFJELLDAL

RØROS

LYCKSELE

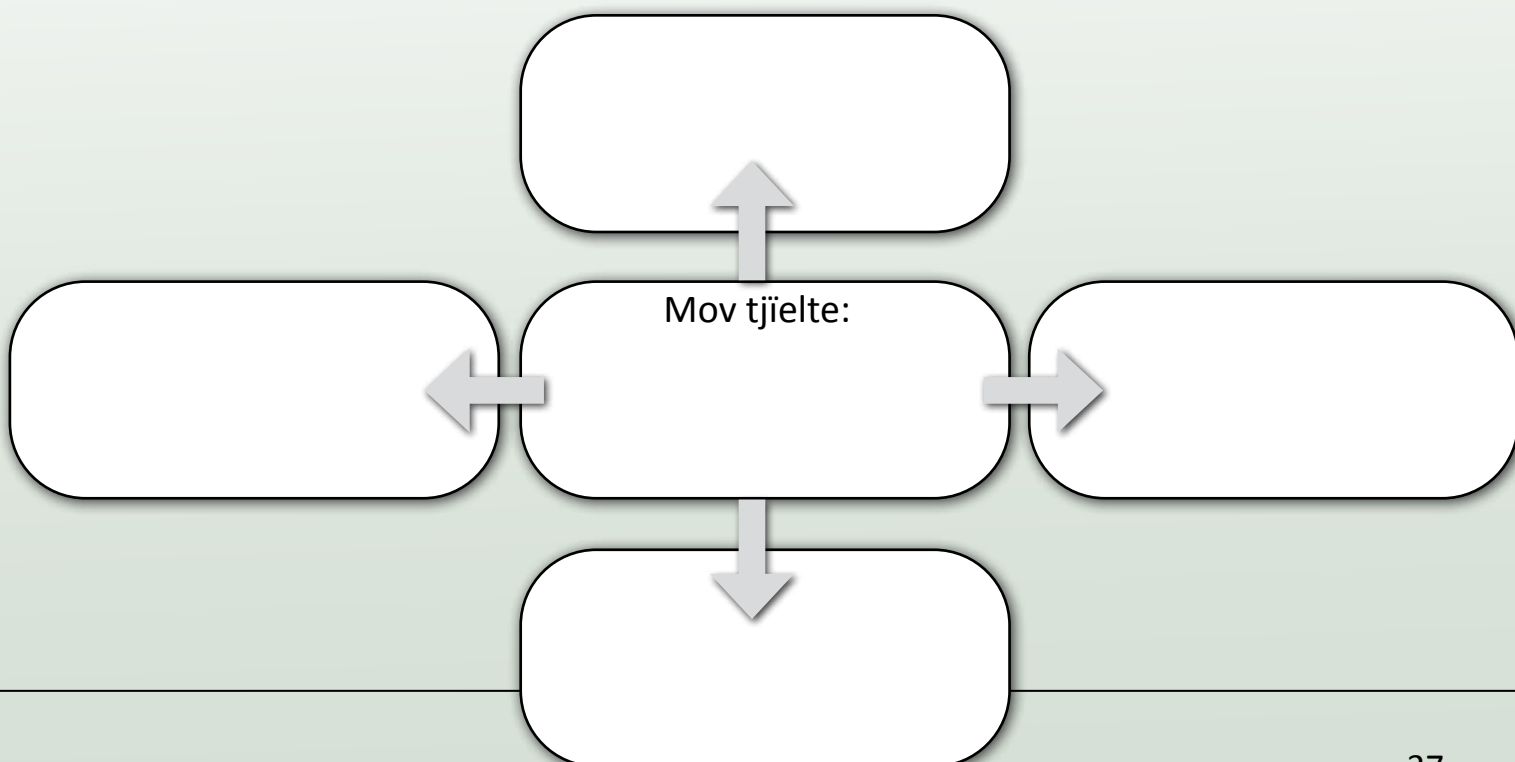
GRANE

a) Klaeredh dejtie tjieltenommide mah ektesne sjehtieh.

Farg kommunenavnene som hører sammen med samme farge.

b) Tjaelieh dov tjielten nommem dovne saemien jih daaroen,
jih lissehth kraannatjielti nommide aaj.

Skriv navn på din egen kommune i den midterste figuren. Skriv både på norsk og samisk. I de andre
figurene skriver du navn på nabokommunene.

18. Mennie tjjeltesne?

I hvilken kommune?

Tabellesne njieljie tjjelth jih naan sijjenommh mah daejnie tjjeltine.

I tabellen under finner du fire kommuner med noen stedsnavn fra hver kommune.

- a) Göökte learohkh ektesne barkijægan:
Våaroej, våaroej gihtjijidien jih vaestiedidien guktie vuesiehtimmesne,
jih nuhtjeden sijjenommh tabellesne.

Muntlig paroppgave: Jobb sammen to og to. Spør og svar etter tur slik som i eksempelet, og bruk stedsnavnene fra tabellen.

Raarvihke – Røyrvik Raarvihkesne – i Røyrvik	Gaale/Gaaloe – Grane Gaalesne/Gaalosne – Grane
Durrienjohke Buvrieloekte Buhtjemenjuana	Bissietjahke Sijdurrienjohke Rånhtjoehvaartoe
Plaassje – Røros Plaassjesne – i Røros	Luspie – Storuman Luspesne – i Storuman
Raarhkovajaevrie Tjåårhte Hadtanjohke	Luvlieloekte Vijriesjaevrie Raavrhjohke

B: Daajram.
Bissietjahke lea ...

A: Daajrah mennie
tjjeltesne. Bissietjahke lea?

B: Im daejrieh.
Soptsesth!

Bissietjahke Gaalen/Gaaloen tjjeltesne.

b)

1. Veeljh njieljie tjielth jijtjedh dajveste, tjaelieh saemien nommide orre tabellese.
Velg fire kommuner i din egen region, og skriv de samiske kommunenavnene i den nye tabellen.

2. Tjaelieh tjieltenommmh innesijven hammose guktie vuesiehtamme.
Skriv kommunenavnene i inessiv slik som i eksempelet.

3. Veeljh jïh tjaelieh naan sijjienommmh fierhtede tjielteste.
Velg noen stedsnavn i hver kommune, og skriv dem i tabellen.

4. Gööktesh jïh gööktesh edtjijægan dam njaalmeldh laavenjassem darjodh:
Våaroej, våaroej gihtjedidien jïh vaestiedidien a)-laavenjassem,
jïh nuhtjijidien sijjienommmh mejtie lidien tabellese tjaaleme.

Muntlig paroppgave: Jobb sammen to og to. Spør og svar etter tur slik som i a)-oppgaven, og bruk stedsnavnene som dere har skrevet i tabellen.

NOM:	NOM:
INESS:	INESS:
NOM:	NOM:
INESS:	INESS:

19. Sijjienommmh

Stedsnavn

- a) Mujvien sisnie leah 10 saemien sijjienommmh Nordlaanteste. Ohtsh nommide jih tjaelieh riektes linjide.

I bokstavrotet er det 10 samiske stedsnavn i Nordland.
Finn navnene og skriv dem på riktig linje under.

G	M	B	D	G	B	K	L	H	D	H	I	J	O	V	U
K	A	Ö	M	L	N	Y	D	S	F	G	F	T	J	S	I
S	A	S	V	T	U	I	U	F	I	Å	D	H	Å	Å	G
N	J	A	A	R	K	E	N	J	U	N	I	E	N	A	B
A	E	R	K	B	K	B	N	U	A	H	K	N	G	L	D
B	H	B	Y	A	N	N	D	D	T	V	Å	B	H	O	R
A	T	V	U	A	K	S	A	N	T	J	A	H	K	E	T
M	J	B	Å	R	H	L	R	Å	M	I	L	S	E	J	Y
R	A	Y	E	P	K	M	E	Å	V	H	O	Y	R	A	I
E	H	R	K	I	N	N	V	M	U	M	E	S	E	E	U
U	K	K	D	J	B	O	U	E	V	A	V	R	V	V	N
G	E	I	F	E	Ö	Ö	O	S	G	N	A	F	A	R	M
F	L	J	G	J	B	O	B	J	B	H	E	B	E	I	P
P	I	E	E	G	T	E	M	E	T	Y	R	F	R	E	Å
Ö	A	R	G	K	I	S	E	F	G	Ö	I	G	I	G	J
S	A	E	L	H	T	I	E	D	O	E	D	T	E	R	E

Junkerfjellet _____

Dunderlandsdalen _____

Unkervatn _____

Hatten _____

Holmvattnet _____

Jamtfjellnesen _____

Saltfjellet _____

Majafjellet _____

Børgefjellet _____

Okstinden _____

Maajehtjahke

20. Kultuvrehistovrije

Kulturhistorie

- a) Tjaelieh sievem saemien baakoste daaroen baakose.

Tegn strek mellom det samiske og norske ordet som betyr det samme.

Jaevriem Guevtielisnie deepmesjamme

vjremegåetie

sietere

slåahte

muerjieh tjöönghkedh

moerh tjoehpedh

bærplukking

jaktgamme

seter

vedhogst

slåttonn

gåatomelaante

gohpegedarjome

daalhkesesjædtoeh

jeanoevinhtse/johkevinhtse

baalkah/geajnoeh

jaevrieh deepmesjidh

oppdemning av innsjø

gruvedrift

beitemark

medisinplanter

elvebåt

stier, kjerreveier

b) Soptsestidie a)-laavenjassen kultuvrehistovrijebaakoej sisvegi bijre klaassesne. Guvvedh 😊 jis baakoeh leah jijtjedh kultuvrehistovrijisnie.

Snakk om kulturhistoriebegrepene i klassen. Tegn 😊 hvis ordene er aktuelle i forhold til egen kulturhistorie.

c) Vihkeles baakoeh jijtjedh kultuvrehistovrijistie fååtesieh? Tjaelieh jñh guvvedh maam joem mij sjeahta!

Mangler det viktige ord i forhold til egen kulturhistorie? Skriv dem og tegn noe som passer!

Sijti Jarngje Aarbortesne

Holmenes mearoesaemien gaertene

Holmenes sjøsamiske gård

Såålen mearoesaemien gaertene lea Birtavaeresne, Gáivoen-vaegkesne. Gaertienisnie maehtiejibie dejtie båeries gåetide vuartasjidh. Gåetien veellesne leah gellie bægkoeh: gåetie, fievsie, fievsiegåetie, giesiefievsie, staellie, hahtjoeh, buvrieh, prutnie jïh kraesielaaroe.

Gåarede vuejnedh guktie almetjh årroejin Gåarede vuejnedh paantjijste gusnie almetjh årroejin. Debpane leah vuesiehtimmien gaavhtan raahe, kraanoestovlh, seangkoe, raavkoe, sjöövemelihtie jïh jeatjah lihtieh.

Ålkene jïh jeatjah gåetine maehtiejibie båeries dïrregh vuartasjidh goh sijjeme, hierkievåagne, plovje, saakoe, treavkah jïh göölemedirregh.

BAAKOEH

butnemeråahke, butnemeråahkese – rokk

buvrie, båvran – bu, lite hus av tømmer

bægkoe, bægkose – byggverk, bygning

båase, båasese – bås

dïrrege, dïrregasse – arbeidsredskap

fievsie, feavsan – låve

göölemedirrege, göölemedirregasse – fiskeredskap

gåetienveelle, gåetienveellese – gårds-plass

gåetie, gåatan – lavvo, gamle

prutnie, prátnan – brønn

paantje, paantjese – utstyr

råavkoe, råavkose – skinnfell

sijjeme, sijjiemasse – slipstein

sjöövemelihtie, sjöövemelæhtan – smørkjerne

skåahte, skåahtese – skjå

slærra, slærrese – vogn

staellie, staallan – stall

saakoe, sååkese – sag

vievenstovle, vievenstovlese – vevstol

vuj – eller (i spørsmål)

våagne, våagnese – vogn

Årromegåetie

Skåahte, fievsie jïh fievsiegåetie

21. Mah guvvine? Tjaelieh riektes baakoeh guvvide.

Skriv riktig ord til bildene.

prutnie, väevenstovle,
buvrieh, hierkievåågne,
båash, sijjeme,
göölemedirregh

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

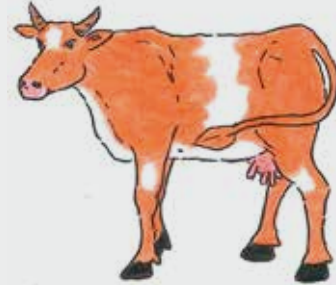
6. _____

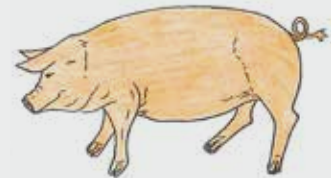
7. _____

Åvlan leah gâetiejuvrh

Åvlan lin gâetiejuvrh. Li-an li-an lo.
 Govse fievsesne geevli. Li-an li-an lo.
 Lin mo mo desnie jîh mo mo duesnie
 duesnie, daesnie mo, mo, mo
 Åvlan lin gâetiejuvrh. Li-an li-an lo.

Åvlan lin gâetiejuvrh. Li-an li-an lo.
 Snurke fievsesne snårkoeji. Li-an li-an lo.
 Lin noff noff daesnie jîh noff, noff, dusnie
 dusnie, daesnie noff, noff, noff.
 Lin mo mo daesnie jîh mo mo duesnie
 Duesnie, daesnie mo, mo, mo
 Åvlan lin gâetiejuvrh. Li-an li-an lo.

Hierkie fievsesne hugkerdi ...
 gnegg ... gnegg ...

Sîrve fievsesne breeki ...
 bæ ... bæ ...

Gaahtoe fievsesne njævkesji ...
 mjau ... mjau ...

Novhte: «Old Mac Donald»
 Gaaltije: Utsi, Elen Kristina: *Suvhtedh suvhtedh suv.* DAT OS 1997

Sïeterem daajram

Sïeterem daajram

Sïeterem daajram

gusnie ryöjnesjæjjah,
naakenh leah bealloeh

gosse vaaksjoeminie

gaajhtside rintielieh

bealloeh dah tjuejjeh

Tjinge linge, tjinge linge, tjinge linge, tjinge linge, lang lang lang

Tjäervieh gaallojne

joekehts klaerine

tjååhpehke, vyölkehke, kraevies leah aaj

guhkies gaejpieh

guhkies skaavtjoe

luste jïh giehepebe njolhtjedieh.

Originaale tekste: Margrethe Munthe

Åarjelsaemien: Siri Kappfjell Päiviö

Novhte: Daaroen åålmehmusihke

Gaaltije: Jåks, Iver: *Lávllagirji*. Universitetsforlaget 1975

Njäemele jïh riepie

Skåajjesne onne gåatetje

Påajketje olkese vuartesje

Njäamele varki njulhtjede

gåatan sæjhta.

Viehkehth luejhtieh mannem gåatan

Riepie mannem dåålvede

Påajketje gåatan luejhtieli

Njäemele aavoedi.

Originaale tekste jïh vuelie: Ij leah byögkehke.

Saemiengielese: Anna-Liisa Guttorm jïh Kerttu Vuolab

Åarjelsaemien: Siri Kappfjell Päiviö

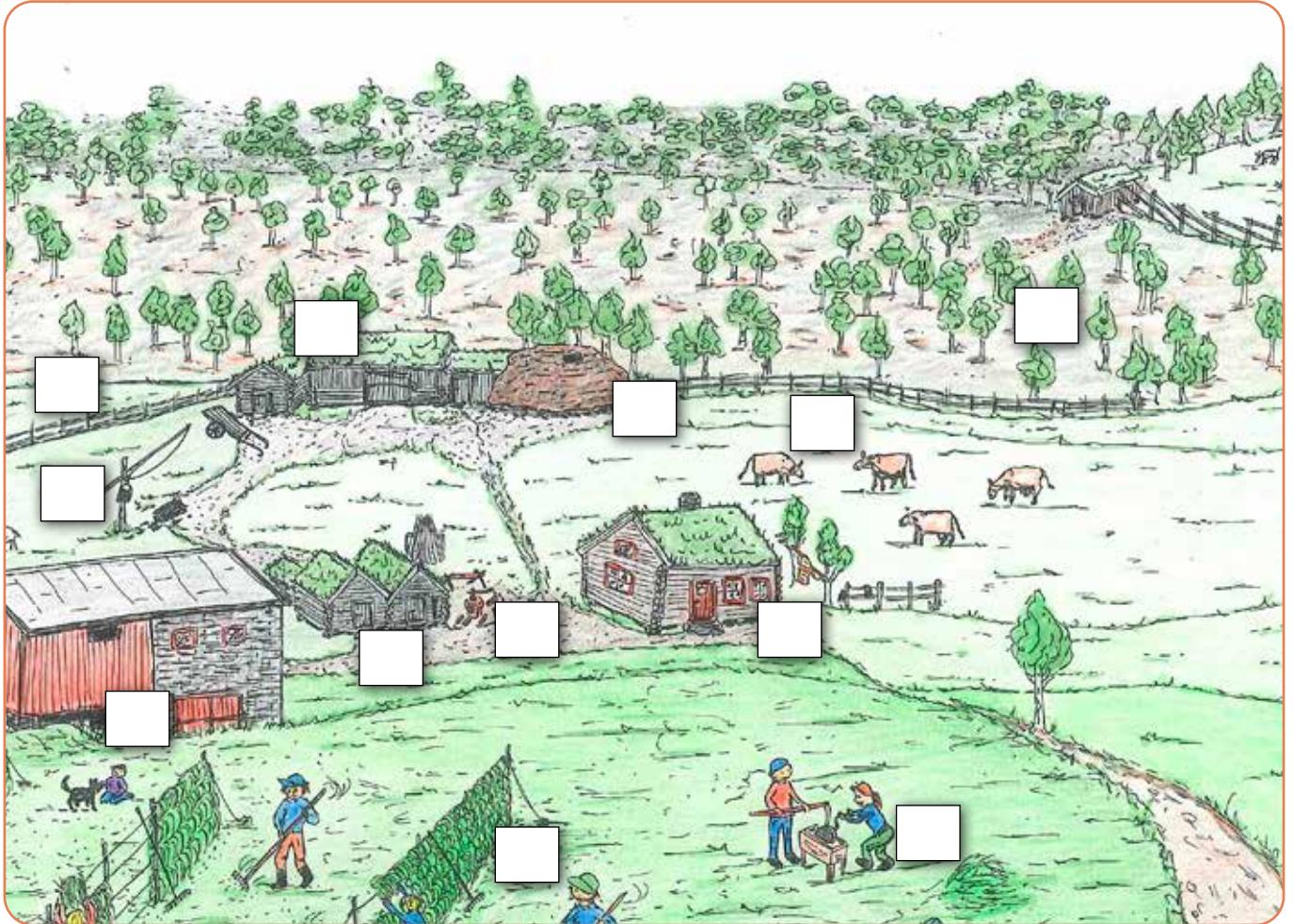
Gaaltije: Balto, Haldis jïh jeatjebh: *Laavloeh jïh vuelieh*. Davvi Girji 1995

22. Gaertienisnie

På gården

a) Tjælieh riektes lårkoeh guvvide.

Skriv riktige tall på tegninga.

1. årromegåetie	7. buvrieh
2. fievsie	8. iëntje
3. fievsiegåetie	9. hiessjie
4. sijjemegierkie	10. giedtie
5. gåetienveelle	11. miehtjie
6. prutnie	12. laaroe

b) Vuartesjh guvviem eensilaakan ovtetje sæjrosne. Lohkh raajesidie.
Guvvedh 😊 jis raajesen sisvege reaktoe.

Se nøye på tegninga på forrige side. Les setningene.
Tegn 😊 hvis innholdet i setninga er riktig.

Gaertienisnie göökte årromegåetieh.
Gåetie kruana.
Hierkie fievsesne.
Gaertienisnie fievsiegåetie.
Gaertienisnie bïenje.
ÿentjesne gaektsie govsh.
ÿentjesne golme sirvh.
Fievsie rååpsehke.
Gåetien veellesne plaave traktovre.
Gåetien veellesne vöönhtsh.

BAAKOEH
bijre – rundt
dukesne – bak
gaskesne – mellom
lihke – i nærheten av
nuelesne – under
åvtelisnie – foran
moeregalte – huggstabbe

Nïejte våågnesne tjahkesje.
Miehtjesne giesiefievsie.
Gåetieveellesne sååkemebuehkie.
Ræjvoe tjeallarisnie.
Moeregaltesne lea aaksjoe.

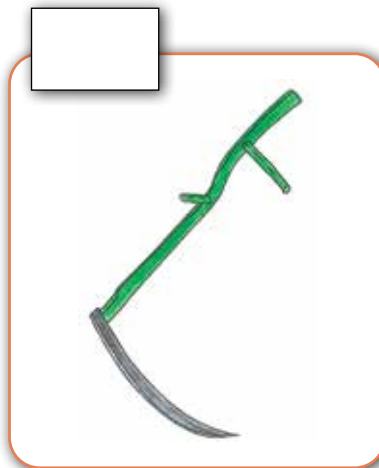
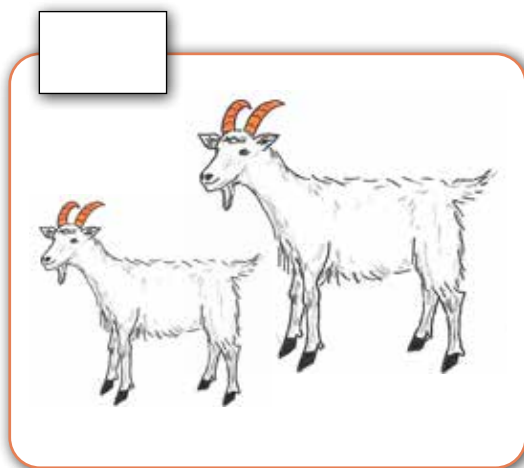
Buvrieh årromegåetien jïh fievsien gaskesne.
Prutnie fievsien dukesne.
Leajoe hiessjien nuelesne.
Sijjeme lea årromegåetien åvtelisnie.
Våågne liemmen lihke.
Gåetien bijre giedtie.

c) Lohkh raajesidie jïh tjaelieh riektes lãhkoem guvvej bealese.

Les setningene og skriv riktig tall til tegningene.

1. Slãahte lea snjaltjen asken.
2. Sieterisnie leah gaajhtsh.
3. Gosse edtjïjïbie moerh tjoehpedh, dellie aaksjoem jïh saakoem daarpesjïbie.
4. Derhviægãetesne maehtiejïbie jïjjedidh.
5. Mïörjedh vihkeles tjaktjebarkoe.
6. Edtjem gööledh.
7. Skïereden aelkedh rieksegh vïjredh.

d) Lohkh raajesidie.
Klaeredh guvviem
bïhkedassi mietie.

Les setningene.
Fargelegg tegninga
slik det er forklart.

Årromegåetie krååvehke.

Bïenje rutjkehke.

Buvrieh rååpsehke.

Maanan sjåarhtoe vyskehke.

Maanan måvhkah plaaves.

Ræjvoe vyskehke.

Sijjemegierkie krååvehke, jïh leajoe lea plaaves.

Aehtjien leah plaave måvhkah jïh rööpses sjåarhtoe.

Tjïdtjien lea rööpses gåptoe jïh kruana åvteskuvmie.

Aahkan lea plaave tjohpe jïh rutjkes gåptoe.

Kroenes kraesieh jïh moerh.

Tæhtjoe lea tjååhpehke.

KLAERIEH

FARGENE

rööpses, ruepsebe, rööpsemes

kraevies, kraevebe, kraevemes

veelkes, vielkebe, veelkemes

rutjkes, rutjkehkåbpoe, rutjkehkommes

plaave, plaavebe, plaavemes

tjeehpes, tjeehpebe, tjeehpemes

viskes, viskebe, viskemes

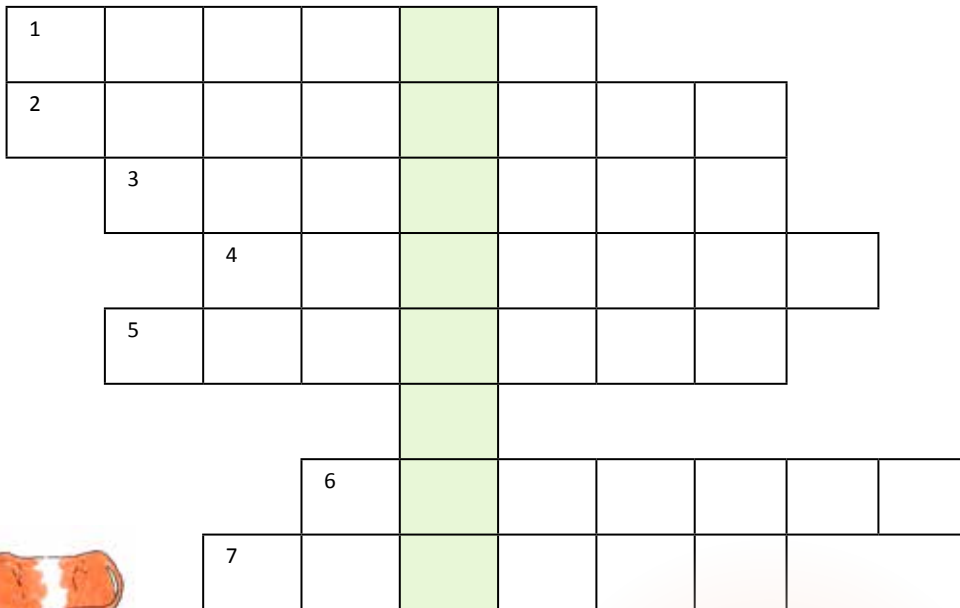
kruana, kruanebe, kuanemes

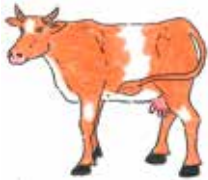
23. Kroessebaakoe: Gaertienisnie

Kryssord: På gården

a)

1.

2. *Gård saemien*

3. *Skjá saemien*

4. Gaajhtsen, sîrven jîh govsen gåetie

5. *Gårdsplass saemien*

6.

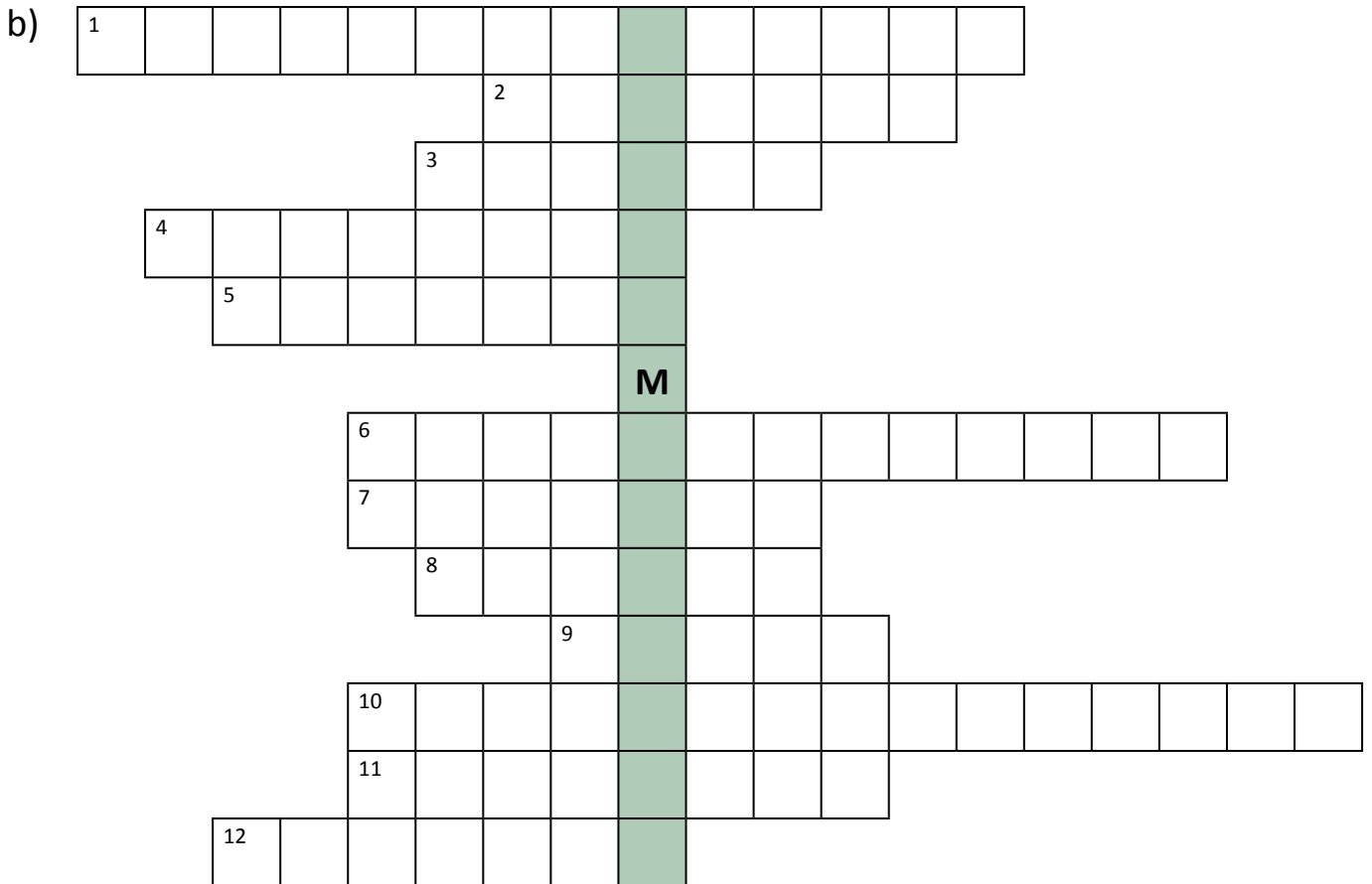

7.

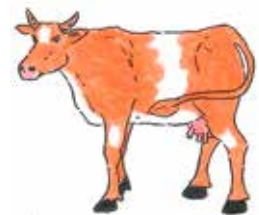

Riektes saemien baakoe lea hierkien gåetie.

Løsningsordet er det samiske ordet for hesten sitt hus.

1. Vihhtsen gåetie
2. *Brønn* saemien
3. Gåetie mesnie kraesieh Leah.
4. Gåetiej gaskesne lea
5. Vihkeles dírrege gosse edtjeh moerh tjoehpedh.
6. Vihkeles dírrege gosse edtjeh laejkiem darjodh.
7. Gaajhtsen, sírven jìh govsen gåetie
8. Almetji gåetie
9. Síejhme kreeke mij mielhkiem vadta.
10. Dírregem maam daarpesjh gosse edtjh voejem darjodh.
11. Hierkien gåetie
12. Gåetie mesnie moerh Leah.

Riektes baakoe lea dírrege mij lij
vihkele nyjsenæjjide gaertienisnie.

Løsningsordet er et arbeidsredskap som
var viktig for kvinnene på gården.

24. Mov gaertene

Min egen gård

a) Dov lea båeries gaertene. Vaestedh gyhtjelaside.

Tenk deg at du har en gammel gård. Svar på spørsmålene.

1. Guktie gaertenen nomme?

2. Gusnie gaertene?

3. Mah jeatjah gaertenen bijre?

4. Gieh dov gaertienisnie årroeminie?

5. Mah juvrh dov leah gaertienisnie?

b) Soptsesth jijtjedh gaertenen bijre jeatjah learoehkidie.

Fortell om gården din til de andre elevene.

Mov gaertene lea
Faatnoevaartosne.

Gaertienisnie leah
buvrieh, fievsie ...

Gaertienisnie manne
årroeminie jih ...

Mov leah gellie juvrh:
3 gaahtoeh, 2 hierkieh ...

25. Moerh

Trær

- a) Tjælieh baakojde aktengierties nominatijvese jïh illatijvese.
Nuhtjh baakoegærjam viehkine.

Skriv ordene i entall nominativ og illativ. Bruk ordboka til hjelp.

Nominatijve:

Illatijve:

bjørk

_____ – _____

furu

_____ – _____

gran

_____ – _____

hegg

_____ – _____

older

_____ – _____

osp

_____ – _____

rogn

_____ – _____

selje

_____ – _____

- b) Guvvedh golme ovmessie lasth. Tjælieh jïh soptsesth maam leah guvviedamme.

Tegn tre forskjellige lauv. Skriv og fortell hva du har tegnet.

c) Tjælieh sïevem rïektes guvveste saemien baakose.

Tegn strek mellom bilde og samisk ord som hører sammen.

rogn

bietsie

selje

liejpie

gran

saalje

furu

raavnije

older

suvhpie

osp

goese

26. Muerjeh

Bær

a) Tjælieh riektes baakoeh guvvide.

Skriv riktig ord til bildene.

sirrieh, jokngh, tsihtsehthmuerjeh,
rïpseh, krijkh, bïenjenmuerjeh,
raavnijenmuerjeh

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

b) Maam maehtiejibie muerijjste jurjiehtidh?

Hva kan vi lage av bær?

Tjaelieh raajesh goeren mietie.

Lag setninger etter mønsteret.

*Sirrijste maehtiejibie muerjieh jïh
paajjem jurjiehtidh.*

Krijkijste maehtiejijbie _____ jurjiehtidh.

Jokngijste _____ jurjiehtidh.

Tsihtsehthmuerijjste _____ jurjiehtidh.

Eatnememuerijjste _____ jurjiehtidh.

Laadtegijsstie _____ jurjiehtidh.

Raavnijemuerijjste _____ jurjiehtidh.

27. Sjædtoeh

Planter

a) Tjælieh sievem riektes saemien baakoste daaroen baakose.

Tegn strek mellom bilde og samisk navn som hører sammen sammen.

hvitveis

blåklokke

marikåpe

DOEREHKE

TJOVKE

SVÆJRA

SVAALEN-NJOEKTJEME

SKARRENAESTIE

LAMSEHKE

sætergråurt

smørblomst/engsoleie

hvitsoleie

b) Tjaebpies giesiebiejjie. Datne bæjjese vaagkan vaadtsah jïh jïjnjh sjædtoeh vuajnah. Datne ussjedh sjædtoeh bihkedh jïh dejtie tjåanghkan biejedh. Mah sjædtojde veeljh? Tjælieh nommh jïh jïjtjedh sjædtojde guvvedh.

Det er en fin sommerdag og du er på tur til dalen. På veien dit ser du masse fine blomster, og bestemmer deg for å plukke en bukkett. Hvilke blomster velger du? Skriv navn på blomstene og tegn bukketten din.

c) Mah baakojde eah sjïehth? Fïerhtene raajesisnie baakoe mij ij mubpiejgumie ektesne sjïehth. Bïejh kroessem dan baakose.

I hver linje er det ett ord som ikke passer til de andre. Sett kryss over det.

steeblegh	gaamegh	voesse	vaarremegaamegh
såekie	bietsie	raavnije	saalje
liejpie	goese	bietsie	gasngese
jokngh	krijkh	treavkah	sirrieh
eatnememuerjieh	stovle	bïenjenmuerjieh	krijkh
aatjanfoeme	plueviensuejnie	gaamehsuejnie	gejhkiekraesie
gaajsege	jaarja	lamsehke	hïngse

- d) Gievlesne Leah sjædtoeh mah vaegkine sjidtieh. Man gellie sjædtoeh gaavnh?
Juekieh bokstaavide guktie sjædtoej nommh vååjnoeh.

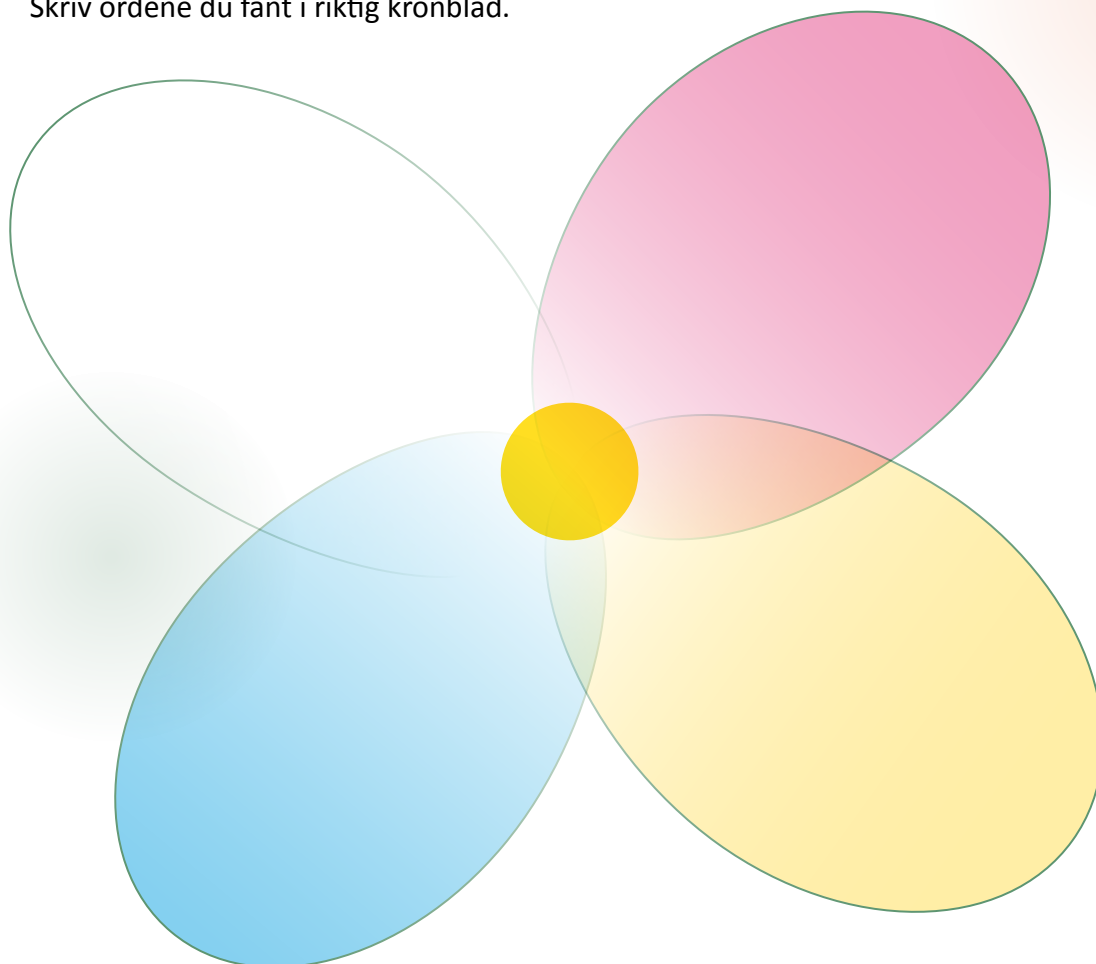
I sirkelen er det blomster som trives i dalene. Hvor mange blomster finner du?

Del opp bokstavene slik at navnene kommer fram.

NJOEKTJEME TJOVKELAMSEHKEFAATN
O EJEARJADDOEREHKEVÆJRASVAALEN.

- e) Tjælieh baakojde mejtie riektes sjædtose gaavnih.

Skriv ordene du fant i riktig kronblad.

28. Beapmoe- j̄ih daalhkesesjædtoeh

Mat- og medisinplanter

- a) Lohkh dam saemien lohkemeboelhkem j̄ih tjælieh riectes l̄ahkoem guvvide.

Les tekstene på samisk og skriv rett nummer til bildene.

1. Dovletji baeliej **doerehkem** saejriej nille goh njimkedahke biejin. Löövje sjædtoste buerie jis sovhtine j̄ih tjööjjeste. Lastide gåarede salaatese biejedh, byöpmedidh.
2. **Faatnoe** lea dovne beapmojne j̄ih daalhkesinie nuhtjesovveme. Gosse b̄aatsoealmetjh saelhtiegaedtiebealese böötin, dellie faatnoeroehtsem soeskin j̄ahkoe idtjin edtjh skiebtjijidh.
3. **Jovnsåhkoekraesesne** leah j̄ijnje c-vitamijnh, j̄ih sjædtojste maehtiejbie dovne löövjem j̄ih muerjieklijviem darjodh. Daalhkeses b̄ååktjehkasse j̄ih skovresasse nuhtjesovvi j̄ih aaj gosse j̄ijlin.
4. **Jaarja** joekoen sjædtoe seemide orreme. Sjædtojste kraesiemielhkiem voessjin misse pleentin jearjah, j̄åamoem j̄ih bovtsenmielhkiem. Dam aaj jovhkin gosse skurpegistie¹ skiebtjijin j̄ih jis nåake voejngehtidh.

- b) Lohkh daaoren tekstide j̄ih tjælieh seamma l̄ahkoem tekstide goh guvvide.

Les tekstene på norsk og skriv samme nummer til tekstene som til bildene.

- Kvann** er blitt brukt både som mat og medisin. Når reindriftssamene dro til kysten, brukte de å tygge kvannrot for at de ikke skulle få omgangssyke.
- Turt** har vært en spesiell plante for samene. Av turt kokte de urtemelk, en blanding av reinmelk, turt og fjellsyre. De drakk dette som medisin mot skjørbuk og astma.
- Marikåpe** brukte de som plaster på sår. De drakk te laget av marikåpe for å lindre forkjølelse og magesmerter. Ferske blader kan brukes i salat.
- Mjødurt** inneholder mye C-vitamin, og vi kan lage både te og saft av planten. Som medisin ble den brukt mot smerter, diare og feber.

Gaaltje: Sára, Máret: *Luodu l̄ahjit*. Davvi Girji 2012

c) Tjælieh saemien:

Skriv på samisk:

I mjødurt er det mye C-vitamin.

Kvann er både mat- og medisinplante.

Samene kokte urtemelk av turt.

Vi kan lage te av marikåpe.

Vi kan legge marikåpeblader som plaster på sår.

Skal vi ha marikåpe i salaten?

Har du drukket urtemelk av turt?

Vi kan tygge kvann mot omgangssyke.

Mamma har laget saft av mjødurt.

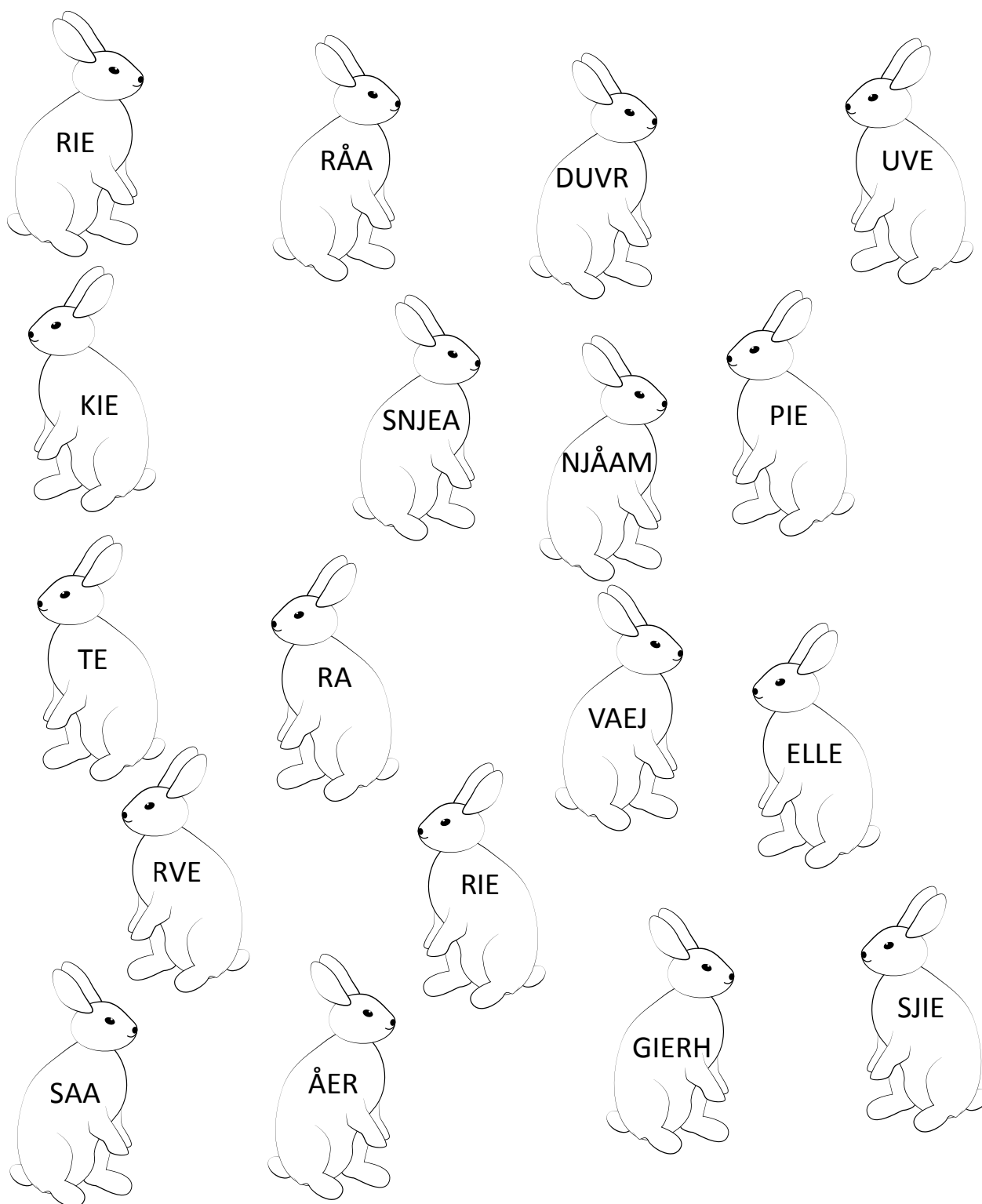
29. Skåajjen juvrh

Dyr i skogen

a) Guktie juvri saemien nommh?

Klaeredh njåemielidie mah aktese sjiehtieh seamma klaerine.

Husker du hva dyrene heter på samisk? Farg harer som hører sammen med samme farge.

b) Tjælieh riektes nommh guvviej nualan.

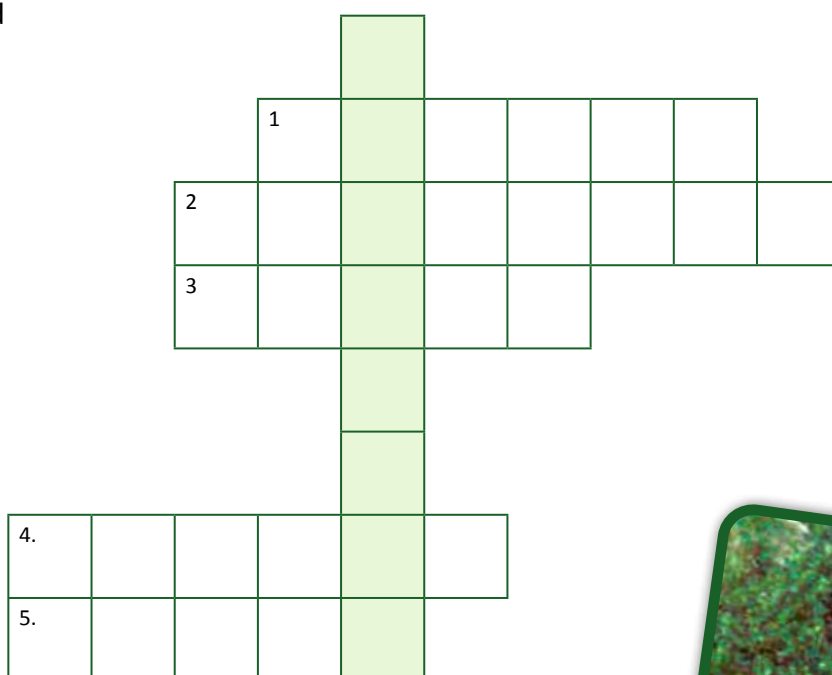
Skriv riktig navn under bildene.

c) Kroessebaakoeh

Kryssord

1. Rutjkes juvre mij daamtaj heamturisie.
2. Daelvege vyölkede jìh væjkele njålhtjodh.
3. Skåajjen gånka
4. Seamma goh beere.
5. Stoerre gaahtoe

Tjoevtenjebaakoe lea vijrije
man nomme aaj «Gulo gulo»:

- d) Daesnie leah vielie juvrh, badth bokstaavh eevre mådtsode ragkede. Sjeakoeh bokstaavide jïh biejh sievem riektes daaroen nomnese.

Her er det noen flere dyr, men bokstavene er hulter til bulter. Sett bokstavene i riktig rekkefølge, og sett strek til det riktige norske navnet.

BPTSEÅÅ

frosk

EARNJAS

mus

LMLEGUEE

lemen

KIETSTJE

røyskatt

UVÅERE

ekorn

30. Maam juvri bijre daajrah?

Hva vet du om dyrene?

a) Saatnan jallh Båajhtode?

Fakta eller feil?

		Saatnan	Båajhtode
1.	Gierhkie daelvege vyölkede.	L	V
2.	Beere daelvege åara.	A	U
3.	Råaten lea veelkes siejpiegietjie.	R	E
4.	Riepieh gaahtoen maadtoeladtjh.	E	J
5.	Riepie saeht maam bårra.	S	T
6.	Tjetskie lea stoeerre juvre.	H	J
7.	Njåemele snjearah jih muerjiesh bårra.	E	I
8.	Åeruve moeren gierhgietjesne orre.	E	S

Jis riektes bokstaavh vaaltah, dellie tjoevtenjebaakoem gaavnh mij vuesehte mij *rovdyr* lea saemien:

b) Tjaeliesh saemien.

Gaupa er i slekt med katta.

Reven har hvit haletipp.

Elgen kalles skogens konge.

Haren lever både ved kysten, i skogen og på fjellet.

31. Ledtieh

Fugler

a) Daesnie lea gellie ledtieh, badth muvth bokstaavh gaarvenamme.

Tjaelieh dejtie.

Her er det mange fugler, men noen bokstaver mangler. Skriv dem.

RH _E

H_RR_ _

SK_RH_ _OE

IE E

V_ _RH_ _E

B_ _JTE_ KE

b) Guvvedh ledtiem mässe lyjhkesth. Tjaelieh daaroen jih saemien nommem.

Tegn en fugl du liker. Skriv både det norske og det samiske navnet.

Blank area for drawing and writing the names of the bird in Norwegian and Sami.

c) Man gellie?
Hvor mange?

1. Man gellie snjåглоeh guvvesne? _____
2. Man gellie hurrieh guvvesne? _____
3. Man gellie buejtekh guvvesne? _____
4. Man gellie giëkh guvvesne? _____
5. Man gellie aarhtsh guvvesne? _____
6. Man gellie sjeetnelh jih buejtekh Leah guvvesne? _____ + _____ = _____
7. Man gellie snjåглоeh jih aarhtsh guvvesne? _____ + _____ = _____
8. Man gellie voertjh moeresne? _____
9. Man gellie ledtieh guvvesne? _____
10. Man gellie juelkieh guvvesne? _____ • _____ = _____

Miehtjieskuvle lea n hkeme. Skuvlesne learohkh laavenjassigujmie barkeme, sp elh spealadamme, l  vleme j h miehtjieskuvlen bijre soptsestalleme. Minngiegietjesne leah miehtjieskuvlen bijre tjaaleme.

Miehtjieskuvle lea n hkeme, j h Olmm ivaegkien learohkh leah vielie miehtjieskuvlen aamhtesigujmie barkeme. Saemien t ejmojne leah laavenjassigujmie barkeme, sp elh spealadamme, l  vleme j h miehtjieskuvlen bijre soptsestalleme. Minngiegietjesne leah teksth tjaaleme. Daelie  adtjoeh g  kte teksth lohkedh mejtie leah miehtjieskuvlen bijre tjaaleme.

32. Lohkedh, soptsestalledh j h soptsestidh

Lese, samtale og fortelle

- a) Oktegh barkedh: Veeljh lohkemeboelhkem daejstie s ejrojste; 72-74. Lohkh eensilaakan.

Individuelt arbeid: Velg en av tekstene p  sidene 72-74. Les den grundig.

- b) Ekesne barkedh: Soptsestallijidien lohkemeboelhken bijre. Maam lidien lohkeme?

Pararbeid: Snakk om teksten. Hva har dere lest?

Manne lohkim ahte ...
Jeg leste at ...

Tekste soptseste ...
Teksten forteller ...

Tekste lea ... bijre.
Teksten handler om ...

- c) D ehkiebarkoe: Soptsestidie maam dijjeih lidie miehtjieskuvlesne dorjeme?

I gruppe: Fortell og oppsummer hva dere har gjort p  uteskolen / i l pet av temadagene.

Miehtjieskuvle vaegkesne

Fierhten tjaktjen libie miehtjieskuvlesne. Daan jaepien mijjeh vaegkesne orreme. Mijjeh jalkadahkese gâetieh tseegkimh. Gosse abpe skuvle edtja ålkone jïjjedidh, dellie mijjeh gellie låavthgåetieh daarpesjibie; lukietjïjhtje låavthgåetieh lin jalkadahkesne.

Miehtjie lea mijjen klaassetjïehtjele jïh mijjen jïjnjh barkoeh. Smaavedaltese lij fievsesne, debpene dah gaajhtsh buhtjin. Dah vuastam voessjin jïh voejem sjöövin. Eatnemebaalkam tjoeverin aaj vaedtsedh gyhtjelassh vaestiedidh. Maanadaltese aalkoeviekïem jïh sjædtoej nommh lierin, jïh mijjeh gahtjedimh.

Mijjeh bæjjese Olmmáivaagkan bussine vöölkimh.

Dah låavthgåetiem tseegkeminie.

Traktovre bæjjese vaagkan mijjen voesside foeresji.

Jalkadahkesne lin jïjnjh låavthgåetieh.

Mijjeh libie aalkoeviekem liereme.

Mijjeh libie bertieraedtien gâajkoe vaadtseme.

Dah guaktah lægan sirrieh gaavneme.

Luste gosse gaajhkesch dovnesh ektesne ståakedieh.

Mijjen edtijibie gahtjedidh.

Daesnie mijjeh baalhkam åadtjoejibie.

Miehtjieskuvle vaegkesne

Mov nomme Máret. Manne Olmmáivaegkien skuvlesne tjiijhtjedine klaassesne vaadtsam. Mov lea saemiengiele mubpiengieline. Daelie edtjem mijjen miehtjieskuvlen bijre soptsestidh.

Fierhten tjahtjen gaajhkh learohkh mov skuvlesne miehtjieskuvlese vuelkieh. Daan jaapetje aamhtesh lin eatneme jih sijjienommh vaegkine. Mijjen miehtjieskuvle lea bijjene Olmmáivaegkesne. Mijjen gáetieh jalkadahkese tseegkimh. Debpene leah báeries dímperegáatetjeh jih derhviegáetieh, mohte mijjeh låavthgáetine ároejimh goh limh miehtjieskuvlesne.

Miehtjieskuvle lea golme biejjieh. Dej biejjiej mijjeh barre álkone. Mijjen lea lohkehtimmie dovne daaroen jih saemien.

Mijjeh bæjjese vaagkan dæjstan vöölkimh. Bussine bæjjese Olmmáivaagkan vöøjimh, jih medtie göökte kilomeeterh Čearpmat-ientjese veedtsimh. Låavthgáetieh jih liephbielieh tseegkimh, dállem biejimh jih goervh bissimh. Mænngan mijjeh aalkoeviehkiem lierimh, stáåkedimh jih dan njaelkies bearkoejoptsem gaskebeajjan gadtsimh. lehkeden maanadalsen learohkh mijjide laavloevin, jih mijjeh ektesne stáåkedimh. Mijjeh dállem biejimh jih haegriekrovnekraavhtsem voessjimh aarebi goh låavthgáetiej gáajkoe veedtsimh áarajidh.

Gaskevåhkoen mijjen lij byjreslearoe. Jilhts lij mearhka jih ánnetji jueskie, mijjeh

tjoeverimh bæjjese vaaran vaedtsedh, öövre bertieraedtien gáajkoe. Baalkaraejkiem lin stasjovnh gusnie mijjeh sjædtoeh jih roehtsh goerehtimh. Gosse gáetiebealese viht böötimh, dellie dállem biejimh aarebi goh gaahtjedimh. Gaahtjemisnie mijjeh dæhkine barkimh jih gellie ovmessie laavenjassh áadtjoejimh. Dan luste lij, sjære dállelaavenjasse, jáhkoe dejnie hijvenlaakan gáaredi.

Minngiegietjesne mov dæhkie mubpien sæjjan bööti. lehkeden lij noereskuvlen learohki váaroe gaajhkide learoehkidie eevtjedh maam joem stáåkedidh. Dah dan væjkele.

Bearjadahken mijjeh geologijem lierimh jih gierkieh darhkimh. Gosse mijjeh libie byöpmedamme dellie voesside tsagkimh, låavthgáetiej tseagkaridie skælkoejimh jih sijjiem sjeakoejimh aarebi goh skuvlese viht vöölkimh.

33. Tjalemebarkoe

Skriveoppgave

Nuhtjh laavenjassh j̄h lohkemeboelhkh skraejrine j̄h tjaelieh miehtjieskuvlen bijre.

Bruk oppgavene og lesetekstene som inspirasjon til å skrive en tekst om egen uteskole eller temadager. Forslag til oppgaver:

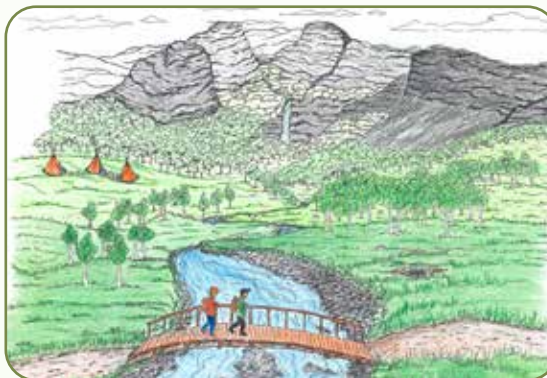
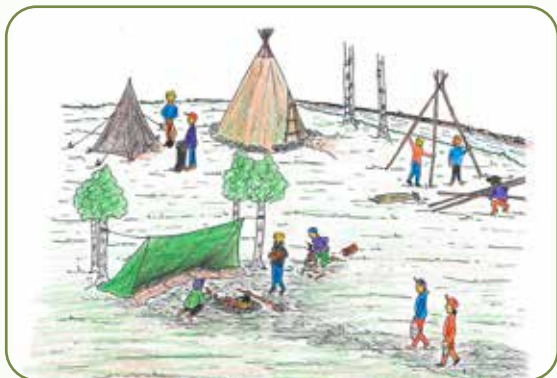

Dåehkiebarkoe: Ektesne guvviereportasjem tjaeliejidie.

Oktegh barkedh:

- Tjaelieh biejjiegærjam.
- Tjaelieh prieveim voelpese.
- Veeljeh guvviem j̄h tjaelieh soptsesem mij sjeahta.

Oktegh barkedh:

- Tjaelieh reportasjem.
- Tjaelieh soptsesem dellie goh muerjeh tjöonghkih.
- Tjaelieh saajvevaajesem maam Leah govleme.
- Gihtjedh b̄antam dan gaertenen bijre.

34. Åvtese buektedh

Framføring

Ovtetje laavenjassen teksth edtjijidien sinsætnan åvtese buektedh.

Presenter tekstene fra forrige oppgave for hverandre.

AAMHTESI MIETIE LAAVENJASSH

Temabaserte oppgaver

35. Læhkohtsvoeth jïh goerph

Ulykker og skader

a) Guktie dam saemien jiehtiejibie?

Hvordan sier vi disse setningene på samisk?

Jeg har brent handa.

Jeg har vannblemme på hælen.

Jeg har brukket beinet.

Jeg har et sår i hodet.

Jeg trenger plaster.

Du må ringe til doktoren.

Du trenger førstehjelp.

Datne tjoeverh dåaktarasse ringkedh.

Manne juelkiem tsöökeme.

Datne aalkoeviehkiem daarpesjh.

Mov giete boelehtjamme.

Manne njimkedahkem daarpesjem.

Mov tjaetsiespoejege båetskesne.

Mov lea saejrie åejjesne.

b) Lierh unnemes golme raajesh!

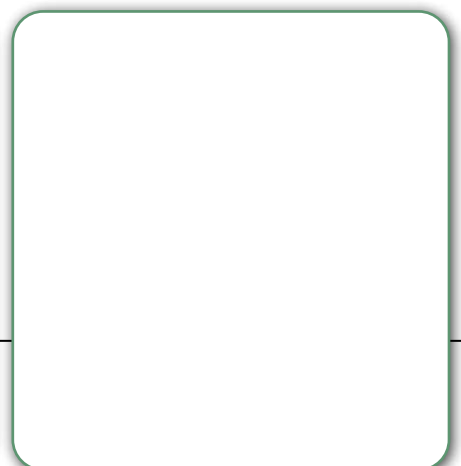
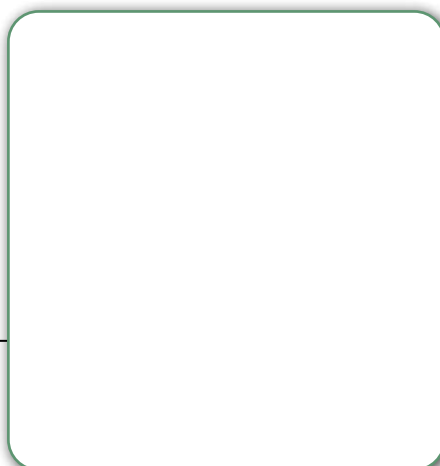
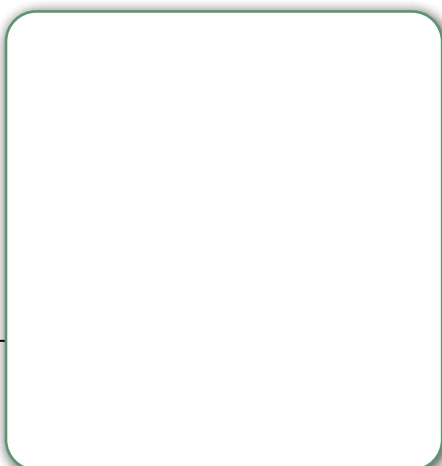
Lær minst tre av setningene!

c) Darjoeh guvvierååjretjem ovlæhkoste. Mujhtieh replikkh tjaeledh.

Maahtah paehpierasse guvviedidh jis sïjhth.

Lag en liten tegneserie om en ulykke. Husk å bruke replikker. Du kan tegne på et eget ark dersom du ønsker det.

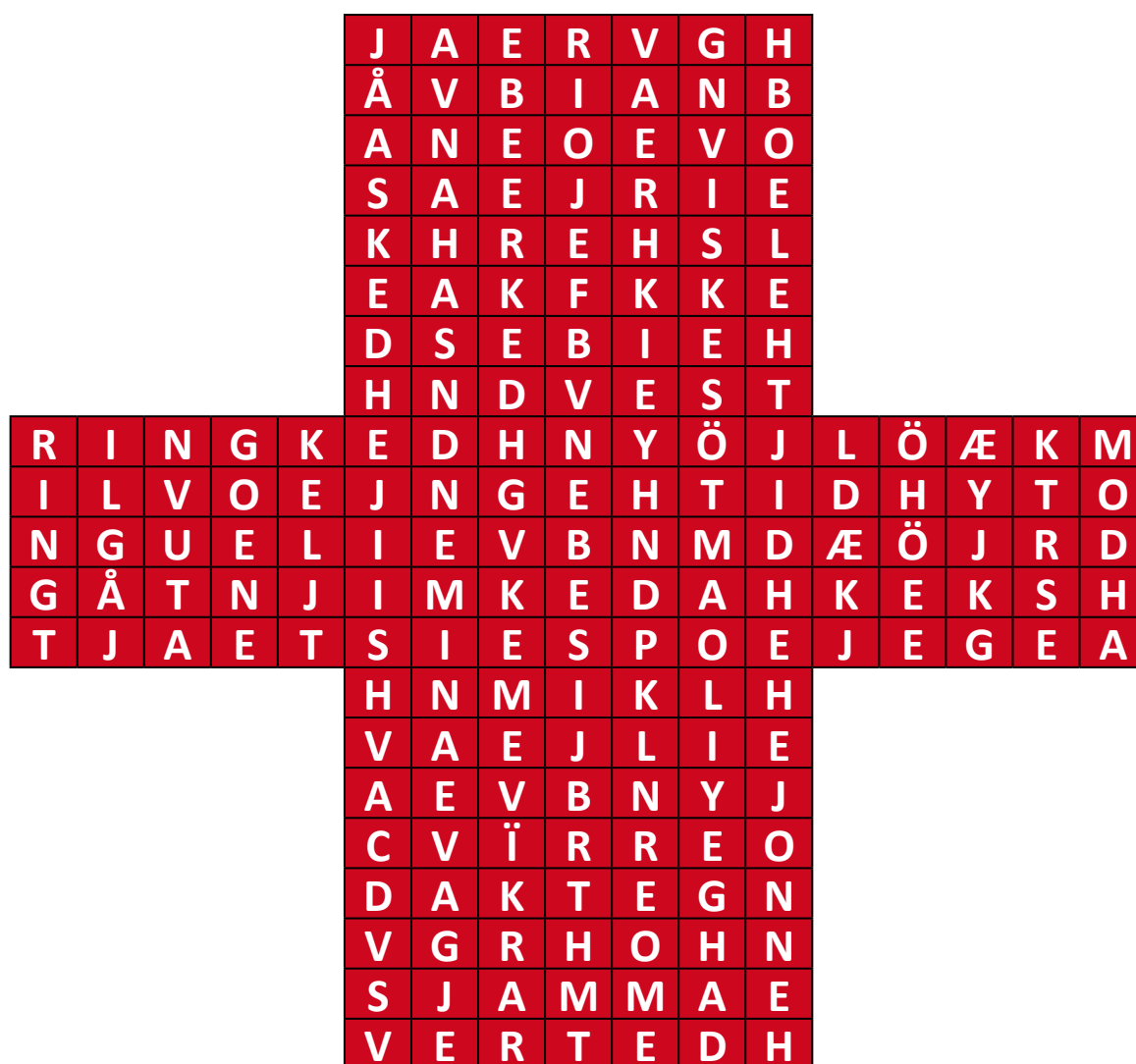

36. Aalkoeviekie

Førstehjelp

- a) Rööpseskroessen sijse Leah aalkoeviekie-baakoeh vöörhkesovveme. Ohtsedh baakojde jih tjaelieh riektes linjide. Nuhtjh baakoegærjam viehkine jis daarpesjh.

I det røde korset er det gjemt ord som har med førstehjelp å gjøre. Finn ordene og skriv dem på riktig linje under. Bruk ordboka til hjelp hvis du trenger.

Vierph:

å brekke _____

å ringe _____

å gjenopplive _____

å blø _____

å brenne seg _____

Substantijvh:

gnagsår _____

brannsåar _____

blod _____

sår _____

plaster/bandasje _____

b) Mah raajesidie ektesne sjehtieh?

Hvilke setninger hører sammen?

1. Jis giete boelehtjamme,

2. Jis tjaetsiespoejege
båetskesne,

3. Jis gieteste varta,

4. Jis juelkiem tsööpke,

5. Jisgahtjelamme jñh
åejjieh laarhkenamme,

6. Jis dov voelpe ij
voejngehth,

A ... dellie tjoevere liegkedidh
jñh dåaktarasse ringkedh.

B ... dellie tjoevere baajedh
gietem tjåatskoedidh.

C ... dellie juelkie tjoevere
åadtjodh klaahka-nahtegen
veeledidh jñh dåaktarasse
vuelkedh.

D ... dellie tjoevere nummerasse
113 ringkedh jñh aelkedh
njaelmieraajkan båssodh.

E ... dellie njimkedahkem
daarpesje.

F ... dellie tjoevere saejrien
nille njimkedahkem biejedh
jñh gietem bæjjese lutnjedh.

c) Mah baakoeh tekstesne fãatesieh? Tjaelieh riektes baakoeh gãaroes sijjide.
Hvilke ord mangler i teksten? Skriv riktig ord på de tomme plassene.

Aalkoeviekie lea voestes _____ maam maahtah jïjtjedh
_____ vedtedh jallh mubpide gieh leah skiebtjijamme jallh
_____ bãateme. Jis daajrah maam edtjh _____, dellie
nimhtie maahtah hiegkem beerkedh. Jis dov voelpe ij
_____, dellie tjoevere 113ese ringkedh jïh aelkedh
_____ bãssodh. Jis jïjnjem _____ varta,
dellie biejh _____ jïh juelkiem bæjjese lutnjedh.
Jis _____ boelehtjamme, dellie tjoeverh dam
_____ vuesiehtimmien gaavhtan tjaatsan biejedh.

- viehkem
- goerpese
- voejngehth
- voelpese
- juelkeste
- gïete
- darjodh
- saejriebaadtetahkem
- njaelmieraajkan
- tjãatskoedidh

37. Njaalmeldh laavenjasse

Muntlig øving

a) Oktegh barkedh: Tjaelieh gyhtjelassh miehtjieskuvlen bijre.

Individuelt arbeid: Skriv noen spørsmål om uteskolen.

Vuesiehtimmieh:

Gåessie miehtjieskuvle lij?

Gusnie derhviegåetieh lin?

b) Ektesne barkedh: Barkijidien ektesne gööktesh jïh gööktesh.

Våaroej, våaroej gihtjijidien jïh vaestiedidien.

Pararbeid: Jobb sammen to og to. Spør og svar hver sin tur.

Gåessie miehtjieskuvle lij?

Miehtjieskuvle lij
ovtetje våhkoen.

Gosse låavthgåetide
tseegkedh?

... mejtie aalkoeviekem
liereme?

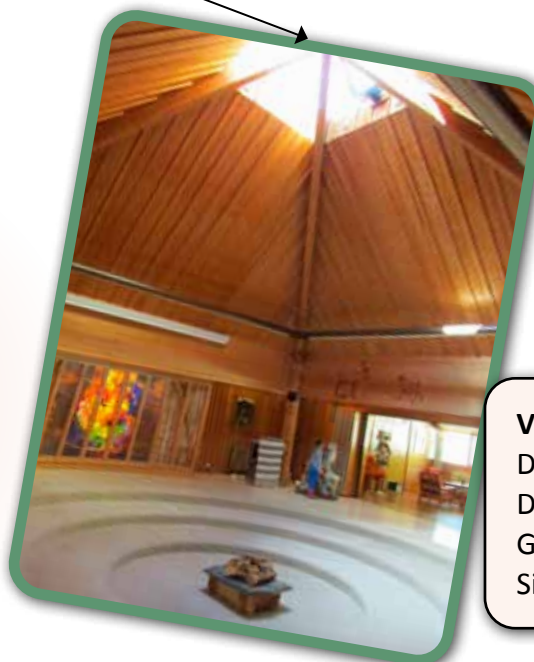
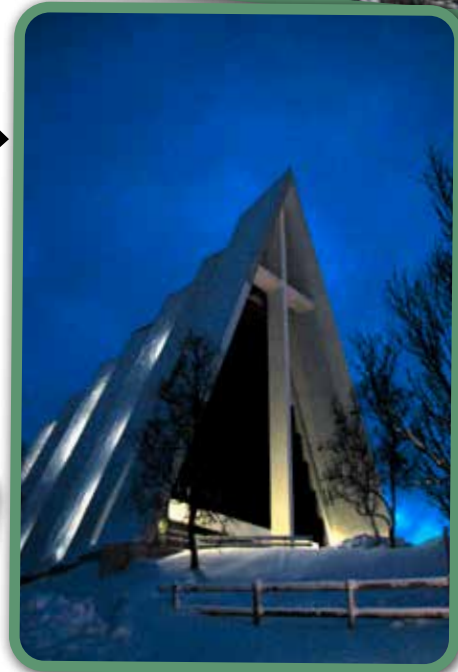
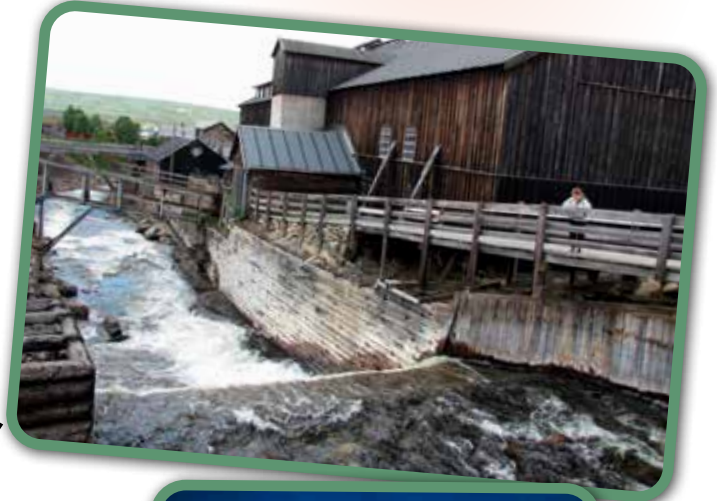
Låavthgåetide tseegkedh
dan ...

....

38. Gusnie? Datne vuajnah gusnie?

Hvor er dette? Ser du hvor dette er?

Viehkje:

Debpene viejhkieh/kuahpereh darjoejin.
Debpene lea saemien skuvle.
Gærhkoen nomme Ishavskatedralen.
Sijti Jarngje lea debpene.

39. Alfabeetemojnestimmieh

Alfabetgäter

a) Tjaelieh saemien alfabeetem:

Skriv det samiske alfabetet:

A		D												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

			T						
16	17	18	19	20	21	22	23	24	25

b) Nuhtjh alfabeetem maam leah viehkine tjaleme. Jis riektes bokstaavh veeljh, dellie vuajnah mah ledtieh biesieh aahkan luvnie darjoeh.

Bruk alfabetet du har skrevet til hjelp. Hvis du velger riktige bokstaver, finner du ut hvilke fugler som bruker å bygge reir hos bestemor.

18 + 10 + 4 + 19 + 14 + 4 + 12 + 4 _____

17 + 1 + 1 + 21 + 14 + 4 _____

21 + 15 + 4 + 17 + 19 + 10 + 4 _____

c) Maam ledtide gaavnh jis daejtie l hkojde aktese biejh:

Hvilken fugl f r du dersom du setter sammen:

Tjijhtjede, g oktel hkede, luhkietjijhtjede, gaaktsede, njealjede? _____

Luhkie ktsede, l hkede, voestes, luhkievoestes, luhkie ktsede, l hkede, voestes? _____

Govhtede,  ktsede, njealjede, luhkievoestes, njealjede? _____

d) Jyöne Ávla j̄ih aajkoehkadtjh Mia gon Davideh leah bijjene vaegkesne vijreminie. Jis fierhtem bokstaavem l̄atnoeh dejnie bokstaavine mij dan bokstaaven m̄ænngan alfabeetesne b̄aata, dellie vuajnah maam leah vijreminie.

Onkel Ole og søskenbarna Mia og David har vært på jakt i dalen. Hvis du bytter ut hver bokstav med den bokstaven som kommer etter i alfabetet, finner du ut hva de har jakta på.

Jyöne Ávla lea vijreme: PIDJRDFD _____

David lea vijreme: MÏÖDLDKD _____

Mia lea vijreme: PHDOHD _____

e) Mij ledtide? Tjælieh riektes nommem j̄ih biejh sievem guvvide.

Hvilken fugl? Skriv riktig navn og sett strek til illustrasjonen som passer.

Manne leam Nöörjen åålmehledtine j̄ih johkesne årroem. Manne vyölkehke j̄ih tjååhpehke, j̄ih mov mubpie bokstaave lea -O. Mov nomme:

Manne skåajjesne årroem j̄ih manne tjåktjan ḡamma. Rohtjege leam j̄ih almetjh provhkoeh mannem vijredh. Mov minngemes bokstaave lea -E. Mov nomme:

Manne juhtjeledtie j̄ih im daelviem lyjhkh. Onne veelkes j̄ih tjeehpes ledtie leam. Mov vijhtede bokstaave lea -T. Mov nomme:

Manne j̄ijjeledtie j̄ih skåajjesne årroem. Mov leah stoerre tjelmieh, j̄ih mov ḡaalmede bokstaave lea -J. Mov nomme:

Maadtoeladtj

Slektninger

Måjhtah guktie laahkoestidh?

Husker du de samiske ordene for slektninger?

aajja, aajjese – bestefar
aahka, aahkese – bestemor

aehtjie, aahtjan – pappa
tjidtjie, tjædtjan – mamma

åabpa, åabpese – søster
vielle, viellese – bror

tjietsie, tjeatsan – onkel, fars yngre bror
jiekie, jeakan – onkel, fars eldre bror
jyöne, jyönese – onkel, mors bror
maake, maakese – onkel, inngifta

muahra, muahrese – tante, mors yngre søster
gåeskie, gåaskan – tante, mors eldre søster
seasa, seasese – tante, fars søster
jijmie, jæjman – tante, inngifta

aajkohke, aajkoehkase – søskenbarn

40. Tjaelieh SMS-bievnesem!

Skriv SMS-meldinger!

1. Gi pappa beskjed om at du går til gammen med bestemor.
2. Gi bestefar beskjed om at du kommer til han i kveld.
3. Spør mamma om du kan gå til dalen og plukke bær.
4. Spør bestemor om dere skal overnatte på setra.

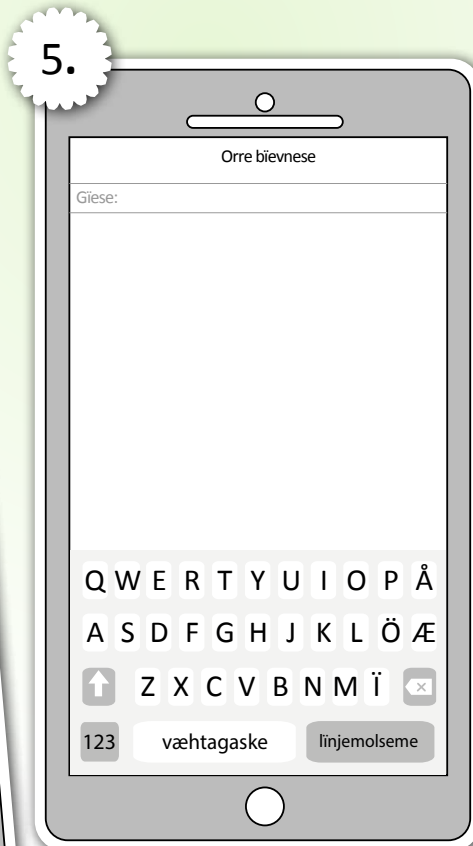

5. Gi mamma beskjed om at du sykler til hytta med søskenbarnet ditt.
6. Spør en venn om han blir med for å fiske i kulpen.

Vuartesjh
85.:dem
sæjroem!

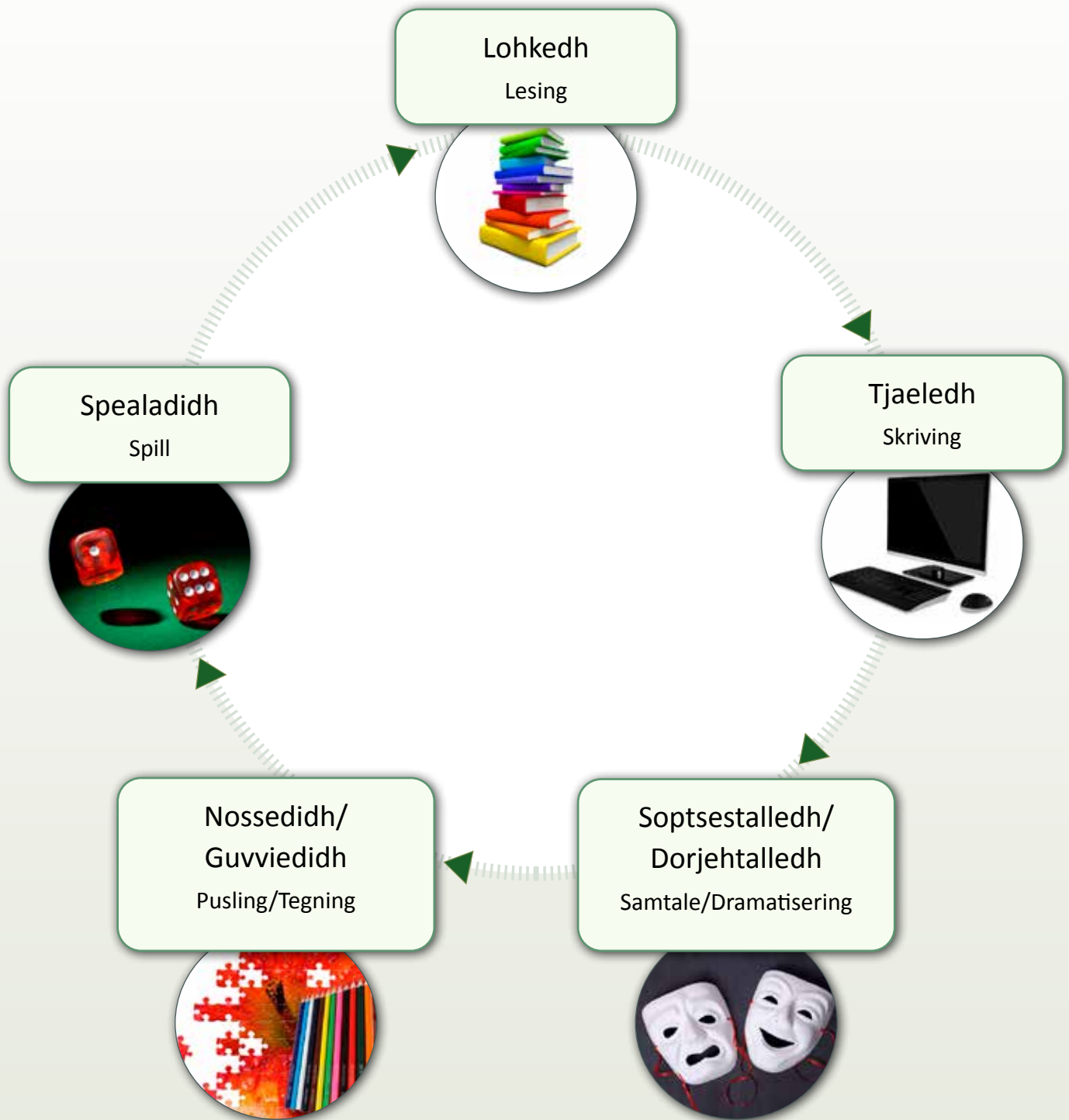
VIEHKIE:

jijjedidh – å overnatte
mealtan – med, sammen med (om å være sammen)
gåajkoe – til noen
lunnie – hos noen
edtjijibie...? – skal vi...?
åadtjoem...? – får jeg lov til å...?
maahtam.....? – kan jeg...?

41. Stasjovnebarkoeh klaassetjiehtjelisnie

Stasjonsundervisning i klasserommet

42. Raerhkieh substantijvide!

Sorter substantivene!

Juvrh:

Muerjeh:

Moerh:

fievsie – hierkie – jokngh – tjaetsiespoejege – åeruve
såekie – dyvhke – snjeara – lamsehke – baskoe
vırre riepıe – krijkh – gåetieveelle – vıevestovle
liejpie – 113 – gihperekraesie – sirrieh – staellie
suvhpıe – njimkedahke – aaksjoe

Sjædtoeh:

Aalkoevıehkie:

Gåetesne:

43. Mij baakojde ij sjiehth?

Hvilket ord passer ikke inn?

Fierhtene linjesne baakoe mij ij sjiehth. Biejh kroessem dan baakose.

I hver linje er det ett ord som ikke passer til de andre. Sett kryss over det.

fievsie	årromegåetie	garse	buvrie
såekie	raavnije	båskoe	sarve
åeruve	derhviegåetie	tjetskie	njàemele
sirrie	krijke	joknge	riepie
johke	njaarke	johketje	jeanoe
vijreme	möörjeme	moeretjoehpeme	raavnije

44. Njaalmeldh laavenjasse

Muntlige øving

Ektesne barkedh: Barkijidien ektesne gööktesh jìh gööktesh. Guvviedidien jìh klaeriedidien bìhkedassi mietie. Learohke soptseste maam mubpie edtja guvviedidh. Bìhkedidien jìh våaroej, våaroej guvviedidien.

Paroppgave: Jobb sammen to og to. Tegn og fargelegg naturbilder etter instruksjoner. Sitt med rygg mot rygg. Den ene forteller hva den andre skal tegne. Forklar og tegn hver sin tur.

BAAKOEH

- aatsolen – *over*
- bealesne – *ved siden av*
- bijre – *rundt*
- duekie – *bakgrunn*
- duekesne – *bak*
- gaskoeh – *i midten*
- gårrøeh – *venstre*
- åelkies – *høyre*
- ålkolen – *utenfor*

Johke lea guvvien gaskesne.

Gaejsiem jìh tjahkem leam guvviedamme.

Dan duekesne gaejsie jìh tjahke.

Manne leam guvviedamme.

Golme låavthgåetieh åelkies bielesne.

Manne låavthgåetieh guvviedamme.

45. Minngiegietjiesoptsestalleme

Oppsummeringsamtale

Vuertasjidie gaarteneguvviem govhtedinie sæjrosne. Maam daelie maehtiejidie dan bijre soptsestidh? Maehtiejidie vielie daan aejkien soptsestidh?

Se på tegninga av gården på side seks. Hva kan dere fortelle om den nå?
Kan dere fortelle mer denne gangen?

46. Minngiepryövoe

Ettertest

Båetijen sæjrosne datne laavenjassem gaavnh mij maahta datnem viehkiehtidh goerehtidh maam Leah vaeriej aamhtesi bijre liereme. Darjoeh laavenjassem viehkiedirregi namhtah.

På neste side finner du en oppgave som kan hjelpe deg til å finne ut hvor mye du har lært mens vi har jobbet med temaet dal. Gjør oppgaven ute å bruke hjelpemidler.

Eajresne

MINNGIEPRYÖVOE / Ettettest

- Manne maahdam ...

Muerjeh / Bær:

Juvrh / Dyr:

Moerh / Trær:

Sjædtoeh / Planter:

Ledtieh / Fugler:

Eatnemenlahtesh / Naturbetegnelser:

Gaertienisnie / På gården:

Sijjenommh / Stedsnavn:

Maam gåetiebealesne darjodh / Aktiviteter på leirplassen:

Nomme: _____

Klaasse: _____

Biejjie: _____

Sijienommh

Stedsnavn

Árjapluovve – Arjeplog (PiteS)
Árjepluovve – Arjeplog (LuleS)
Bájdđár – Beiarn (Beiarn kommune)
Bidumiedno – Piteälven (Norrbottens län) (PiteS)
Bienjedaelie – Funäsdalen (Härjedalen) (SvSt)
Bihtámädno – Piteälven (Norrbottens län) (LuleS)
Bissietjahke – Bisseggen (Grane) (SK)
Buhtjemenjuana – Krutangen (Røyrvik) (SK)
Buvrieloekte – Finnbursvika (Røyrvik) (SK)
Bådáddjo – Bodø (Bodø Kommune)
Dearna – Tarnaby (Storuman kommune i Västerbottens län)
Diedtjenvuemie – Åbjørdalen (Nordbindalen) (SK)
Durrienjohke – Skardselva (Røyrvik) (SK)
Eajra – Idre (Älvdalen kommune i Dalarnas län)
Feelpehthvuemie – Storfiplingdalen (Grane) (SK)
Fijhpelogkoe – Nedre Fiplingvatnet (Grane) (SK)
Fuossko – Fauske (Fauske kommune)
Gaale/Gaaloe – Grane (Grane)
Hadtanjohke – Hydda (Røros) (SK)
Huhtán – Kvikkjokk (Norrbottens län)
Jáhkámáhkke/Dálvvadis – Jokkmokk (Norrbottens län)
Kraesievaajja – Grasvassdalen (Bjørnør) (SK)
Luspie – Storuman (Storuman) (SK)
Luvlieloekte – Östervik (Storuman) (SK)
Lyjmededaelie – Limingdalen (Nordli) (SK)
Laakese – Namsen (Trøndelag fylke)
Máláge – Malå (Västerbottens län) (UmeS)
Mussere – Mosjøen (Vefsn Kommune)
Måehvie/Måhvie – Mo i Rana (Rana kommune)
Neassa – Tännäs (Härjedalens kommune og kyrkbyn i Tännäs socken)
Nååmesje – Namsen (Trøndelag fylke)
Ovrevuemie – Midtidalen (Røyrvik) (SK)
Ovrevuemie – Orvassdalen (Røyrvik) (SK)

Plaassje/Plassje – Røros (Røros kommune i Trøndelag fylke)

Raarhkovjeaevrie – Fjellsjøen (Røros) (SK)

Raarvihke – Røyrvik (Røyrvik) (SK)

Rånhtjoevaartoe – Litlfjellet (Grane) (SK)

Saettievaajja – Sandskardet (Grane) (SK)

Sieterdaelie – Seterdalen (Røyrvik) (SK)

Sijdurrienjohke – Simskardelva (Grane) (SK)

Sjaarejaevrie – Steinvatnet (Grane) (SK)

Skaarhpdaelie – Skarpdalen (Tydal) (SK)

Staare – Östersund (Östersund kommune i Jämtlands län)

Straejmie – Strömsund (Strömsund kommune i Jämtlands län)

Sulisjælbmá/Sulidælbmá – Sulitjelma (Fauske kommune)

Suorssá – Sorsele (Västerbottens län) (UmeS)

Svætnoevuemie – Svenningdalen (Grane) (SK)

Teanndaelie – Tännäsdalen (Härjedalen) (SvSt)

Tjeedtege – Gäddede (Strömsund kommune i Jämtlands län)

Tjiermevuemie – Kirmadalen (Røyrvik) (SK)

Tjäärhte – Finnfloklumpan (Røros) (SK)

Tråante – Trondheim (Trøndelag fylke)

Váhtjer – Gällivare (Norrbottens län)

Veelnjesvuemie – Mellingsdalen (Grane) (SK)

Vualtjere – Vilhelmina (Vilhelmina kommune i Västerbottens län)

Våellerenvuemie – Lybekkdalen (Røyrvik) (SK)

Åanghkerenjeervue – Ankarede, Samisk Kyrkstad i Jämtlands län)

Plaassjesne jijnjh tjaebpies båeries gåetieh.

Eatnemenlahtesh

Naturbetegnelser

aajege, aajegasse – vannkilde
baektie, baaktan – berg, klippe
deava, deavese – haug
fuersjie, fuarsjan – foss
gåevie, gåavan – bukt, sving
garhpe, garhpese – utilgjengelig trang bergskåre, bergkløft, dyp bekkedal i berg som man ikke kan komme over
ïentje, ïentjese – eng, voll, slette
jeanoe, jeanose – stor elv
johke, johkese – bekk
kroepete, kroeptese – grop
lapte, laptese – avsats i terrenget
miehtjie, mehtjan – utmark
ruavtetje, ruavtatjasse – trang plass, innsnevring
skåajje, skåajjese – skog
skårnjoe, skårnjose – canyon, trang dal med bratte dalsider
sovvene, sovvenasse – stor utvidelse av elv
vealma, vealmese – stilleflytende mindre elv, bekk
viedtere, viedterasse – elvemel
vuemie, vuaman – skogområde, skogdal
åakere, åakarasse – åker

Maam gåetiebealesne darjodh

Arbeid på leirplassen

dållem biejedh – å lage bål
dållem jamhkelidh – å slukke bålet
dållem tsihkijehdedh – å tenne bål, fyre på
jurjiehtidh – å lage middag
liephbielieh tseegkedh – å sette opp gapahuk
lihtieh bïssedh – å vaske opp
lâavthgâetieh tseagkodh – å sette opp flere lavvoer
lâavthgâetiem tseegkedh – å sette opp lavvo
lâavthgâetien tseagkerh skælkodh – å ta ned lavvo
moerh loedtedh – å hugge ved/klyve
moerh sååkesjidh – å sage ved
moerh veedtjedh – å hente ved
prihtjegem voessjedh – å koke kaffe
sjeakodh – å rydde
stååkedidh – å leke
tjaetsiem veedtjedh – å hente vann
tjaetsiem voessjedh – å sette vann på kok

Maam vaegkesne darjodh

Aktiviteter i dalen

dållem biejedh jïh dâllegealesne murriedidh – å tenne bål og kose seg ved bålet
fievsesne minnedh – å gå i fjøset
goervh bïssedh – å grille pølser
gööledh – å fiske
håagkodh – å fiske med stang
lâavthgâetesne årrodh – å bo i lavvo
moerh låadtodh – å hugge ved, klyve
moerh sååkesjidh – å sage ved
moerh tjoehpedh – å jobbe med ved, felle
moerh vierhtedh – å hugge ved, felle
möörjedh – å plukke bær
muerjeh tjöönghkedh – å plukke bær
prihtjegem voessjedh – å koke kaffe og kose seg
sjædtoeh tjöönghkedh – å plukke planter
vaadtsajidh – å begynne å gå
voeledh – å spikke, smi

Kultuvrehistovrije

Kulturhistorie

baalka, baalkese – *sti, vei*
båeries bægkoeh – *gamle byggverk*
båeries gööthsijjie – *gammel boplass*
derhviegåetie, derhviegåatan – *gamme*
gåatomelaante, gåatomelaantese – *beiteområde*
hæhtjoe, hæhtjose – *hytte*
jaevrieh deepmesjidh – *oppdemning av innsjøer*
jeanoevihntse, jeanoevihntese – *elvebåt*
johkevihntse, johkevihntese – *elvebåt*
miehtjieslåhte, miehtjieslåhtese – *utmarks-
slåtte*
moerh tjoehpedh – *vedhugst/vedarbeid*
pruvvie, pråvvan – *bru (noen steder: solid bru)*
sietere, sieterasse – *seter*
slåhte, slåhtese – *slåtte*
ståamhpe, ståamhpese – *trestubbe*
vijremegåetie, vijremegåatan – *jaktgamme*

Bægkoeh gaertienisnie

Byggverk på gården

buvrie, båvran – *stabbur*
derhviegåetie, derhviegåatan – *gamme*
feavroeobuvrie, feavroeobåvran – *fjærabu*
fievsie, feavsan – *fjøs*
fievsiegåetie, fievsiegåatan – *fjøsgamme*
giedtie, geadtan – *gjerde*
giesiefievsie, giesiefeavsan – *sommerfjøs*
laaroe, laarose – *låve*
naevstie, naavstan – *naust*
prutnie, pråtnan – *brønn*
skåahte, skåahtese – *skjå, uthus*
staellie, staallan – *stall*
årromegåetie, årromegåatan – *bolighus*

Aalkoeviehkie

Førstehjelp

beerkedh – *å redde*
boelehtjidh – *å brenne seg*
boelehtjimmiesaejrie, boelehtjimmiesaafran
– *brannså*
bååktjese, bååktjesasse – *smerte*
daektie tsoepkenamme – *bein som er blitt
brukket*
goerpe, goerpese – *ulykke*
haerhpie, haarhpan – *smerte*
hiegkem beerkedh – *å redde liv*
lutnjedh – *å heve, løfte*
njimkedahke, njimkedahkese – *plaster*
saejrie, saajran – *sår*
saejriebaadtehtahke, baadtehtahkese –
bandasje
tjåatskoedidh – *å avkjøle, la bli kaldere*
tsööpkodh – *å brette*
vertedh – *å blø*
voejngehtidh – *å puste*

Dirregh

Arbeidsredskap

aaksjoe, aaksjose – øks

dirrege, dirregasse – arbeidsredskap

göölemedirrege, göölemedirregasse – fiske-
redskap

hiessjie, heassjan – høyhesje

leajoe, leajose – ljå

ræjvoe, ræjvose – høyrive

råahke, råahkese – rokk

saakoe, saakose – sag

sijjeme, sijjemasse – heine, brynestein

sjöövemelihtie, sjöövemelæhtan – smørkjerne

viëvestovle, viëvestovlese – vevstol

våågne, våågnese – vogn

Ledtieh

Fugler

aarhtse, aarhtsese – kongeørn

buejtietsöötsege, buejtietsöötsegasse – kjøtt-
meis

gaaranasse, gaaranassese – ravn

gïeke, gïekese – gjøk

goejhkeledtie, goejhkeladtan – fossekall

gåehpele, gåehpielasse – røy

hurrie, hårran – orrfugl

rieksege, rieksegasse – li/skogsrype

sjetnele, sjetnielasse – linerle

skaejhtie, skaajhtan – fjelljo

skærhtjoe, skærhtjose – skjære

snjågløe, snjågløse – ugle

tjåktja, tjåktjese – tiur

traaste, traastese – trost

voeknge, voekngese – fossekall

voerhtje, voerhtjese – kråke

Juvrh

Husdyr

bïenje, bïenjese – hund

buehkie, buahkan – geitebukk

gaahtoe, gaahtose – katt

gaahtoetjoevke, gaahtoetjoevkese – katt-
unge

gaajhtse, gaajhtsese – geit

gaelpie, gaalpan – kalv

govse, govse – ku

hierkie, hearkan – hest

laampe, laampese – lam

sïrve, sïrvese – sau

snurke, snurkese – gris

tjillege, tjillegasse – geitekillling

vuaksa, vuaksese – okse

vöönhtse, vöönhtsese – høne

Juvrh skåajjesne

Dyr i skogen

beere, beerese – bjørn

bovtse, bovtse – rein

gierhkie, gearhkan – jerv

luemege, luemegasse – lemen

maarhte, maarhtese – mår

minke, minkese – mink

njåemele, njåemielasse – hare

riepie, reapan – rev

råate, råatese – gaupe

sarve, sarvese – elg

siejpe, siejpese – ulv

snjeara, snjearese – mus

tjetskie, tjatskan – røyskatt

tsååbpe, tsååbpese – frosk

vaejsjie, vaajsjan – ulv; rovdyr

åeruve, åerievasse – ekorn

Sjædtoeh

Planter

aatjanfoeme, aatjanfoemese – *brennesle*
abrehke, abrehkasse – *geitrams*
boelt'aajjan-gåbloe, boelt'aajjan-kraesie –
geiterams
dihkienkraesie, -kraasan – *lusegras*
faatnoe, faatnose – *kvann*
gaamehsuejnie, -gaamehsuajnan – *nord-*
landsstarr
hïngse, hïngsese – *ris, lyng*
jaarja, jaarjese – *turt*
jintjenkraesie, -kraasan – *sløke*
jovnesåhkoekraesie, -kraasan – *mjødurt*
lamsehke, lamsehkasse – *smørblomst*
njaelkieskraesie, -kraasan – *marikåpe*
saejrielaeste, -lastese – *groblad*
svaalen-njoektjeme, svaalen-njoektjemasse
– *sætergråurt*
tjovke, tjovkese – *blåkklokke*

Muerjeh

Bær

bïenjenmuerjie, -muarjan – *blokkebær, mikkels-*
bær, skinntryte
gaaranassenmuerjie, -muarjan – *krøkebær*
gasngesmuerjie, -muarjan – *einebær*
gïekenjoknge, gïekenjokngese – *åkerbær*
gïekenmuerjie, -muarjan – *tranebær*
joknge, jokngese – *tyttebær*
krijke, krijkese – *krøkebær*
laadtege, laadtegeasse – *multe*
laantenmuerjie, -muarjan – *jordbær*
raavnijemuerjie, -muarjan – *rognebær*
rïeksehmuerrjie, -muarjan – *rypebær*
sirrie, særran – *blåbær*
tsihtsehthmuerrjie, -muarjan – *bringebær*

Moerh

Trær

bietsie, beatsan – *furu*
foeme, foemese – *hegg*
goese, goesese – *gran*
liejpie, leajpan – *older*
raavnije, raavnijasse – *rogn*
saalje, saaljese – *selje*
skierrie, skearran – *dvergbjørk*
suvhpie, såvphan – *osp*
såekie, såakan – *bjørk*

